

PÄIVÄHOITOIKÄISEN LAPSEN SENSOMOTORINEN KEHITYS

- IDEAVIHKONEN SENSOMOTORISESTA TOIMINNASTA
VARHAISKASVATUKSEEN

Anne Bäck, Terhi Leskinen

E37nsos,

Anne Määttänen E38sos

Opinnäytetyö

Kevät 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Pieksämäki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi AMK /

Lastentarhanopettajan kelpoisuus

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 VARHAISKASVATUS.....	6
3 ALLE KOULUIKÄISEN LAPSEN KASVU, KEHITYS JA OPPIMINEN	8
3.1 0–2-vuotiaan lapsen kehitys, kasvaminen ja oppiminen.....	8
3.2 3–5-vuotiaan lapsen kehitys, kasvaminen ja oppiminen.....	10
3.3 6-7 vuotiaan lapsen kehitys, kasvaminen ja oppiminen.....	12
4 TAUSTATIETOA SENSOMOTORIIKASTA	15
4.1 Sensomotoriikka	15
4.2 Sensorinen integraatio.....	16
4.3 Heikko sensorinen integraatio.....	18
4.4 Aistitoimintojen häiriöt.....	19
4.5 Sensorisen integraation terapia	20
4.6 Aikaisemmat opinnäytetyöt aiheeseen liittyen.....	22
5 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAT JA MENETELMÄT.....	23
5.1 Opinnäytetyön tavoite.....	23
5.2 Lähtökohtana kehittämispainotteinen työ	24
5.3 Yhteistyötaho ja alkukartoituskysely	25
5.4 Alkukartoituskyselyn tulokset.....	27
5.5 Ideavihkosen rakentuminen	29
5.6 Arviointi.....	31
6 POHDINTA	33
6.1 Opinnäytetyön vaikuttavuudesta.....	33
6.2 Eettisyys ja luotettavuus	34
6.3 Mahdolliset jatkotutkimukset.....	35
LÄHTEET.....	36
LIITE 1. Alkukartoituskysely	41
LIITE 2. Sensomotorista toimintaa arkeen -ideavihkonen	43

TIIVISTELMÄ

Anne Bäck, Terhi Leskinen, Anne Määttänen. Päivähoitoikäisen lapsen sensomotorinen kehitys – Ideavihkonen sensomotorisesta toiminnasta varhaiskasvatukseen, Pieksämäki, Kevät 2017, 55 s., 2 liite. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaali-alan koulutusohjelma, Sosionomi AMK /Lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Opinnäytetyö on kehittämispainotteinen työ, jonka tarkoituksena on kehittää varhaiskasvatuspalveluiden käyttöön työvälineeksi selkeä ja helppokäyttöinen ideavihkonen. Ideavihkonen sisältää käytännön vinkkejä lapsen sensomotorista kehitystä tukevasta toiminnasta arjessa. Opinnäytetyön tuotos Sensomotorista toimintaa arkeen - ideavihkonen on selkeä, kätevän kokoinen ja helppokäyttöinen. Siinä on toimivia, helppoja leikkejä sekä toimintoja nopeasti ja helposti toteutettavissa. Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimii Kuopion kaupungin varhaiskasvatuspalvelut sekä yhteistyöpäiväkotina Neulasen päiväkotina.

Työssä on myös laadullisen tutkimuksen piirteitä alkukartoituskyselyn muodossa, jonka teimme webropol-kyselyllä yhteistyötahon Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksen koko henkilöstölle. Lisäksi teimme kyselyn paperiversiona Neulasen päiväkodin henkilöstölle. Alkukartoituksella kartoitimme henkilöstön sen hetkisen tietotason lapsen sensomotoriikasta sekä kysyimme ideoita ja toiveita mitä henkilöstö toivoisi vihkoseen tulevan.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään sensomotoriikkaa, sensorista integraatiota, heikkoa sensorista integraatiota, aistipoikkeamia sekä lyhyesti sensorisen integraation terapiaa. Lisäksi opinnäytetyössä tarkastellaan yleisellä tasolla varhaiskasvatusta sekä päivähoitoikäisen lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista.

Avainsanat: Sensomotoriikka, sensorinen integraatio, sensomotorinen kehitys, lasten kehitys, aistipoikkeamat.

ABSTRACT

Anne Bäck, Terhi Leskinen, Anne Määttänen. Sensory motor development in children of daycare age – A booklet guide of sensory motor actions to early childhood education, Pieksämäki, Spring 2017, 55 s., 2 appendices. Diaconia University of Applied Sciences, Social Teaching program, Social Services AMK /Kindergarten teaching eligibility.

Our thesis is development work, with the purpose of creating a simple easy to use guideline to aid in early childhood education care. A booklet guideline including tips and exercises of daily support sensory motor development is created. Our thesis on sensory motor actions -is a booklet guide that is clear, compact and easy to use. It would have simple ready games, actions and exercises that would be easy to execute. We worked in cooperation with the city of Kuopio's early childhood development services and with Neulasen daycare.

At work there is qualitative research features of initial mapping questions, in the form of a webropol-questionnaire done in cooperation with the City of Kuopio's entire early childhood educational system. In addition, we also did a paper version of the questionnaire that was completed by the Neulasen daycare staff. With initial mapping we were able to track the current level of knowledge of staff on child sensory motor, as well as inquire on ideas and wishes on what the staff would like to have included in the booklet guide.

In the theory part of our thesis, we examined sensory motor skills, sensory integration, sensory abnormalities and short sensory integration therapy. We studied the early childhood education system as well as development in daycare age children, in their ability to learn and improve.

Key words: Sensory motor, sensory integration, sensory development, child development, sensory deviations.

1 JOHDANTO

Lapsen seitsemän ensimmäisen ikävuoden aikana aistien tuoma merkitys on suurimmillaan, ja siksi tätä ajanjaksoa kutsutaan sensomotorisen kehityksen ajaksi. Pieni lapsi nauttii aistien tuomista kokemuksista kehoon ja liikkuu luonnostaan niiden mukaisesti. Älylliset ja sosiaaliset taidot tarvitsevat kehittyäkseen hyvän sensomotorisen perustan. Se muodostuu lapsen liikkussa, puhuessa ja leikkiessä innostavassa ympäristössä. Tämä toimii perustana kehittyneemmälle sensoriselle integraatiolle, jota lapsi tarvitsee oppiakseen uusia, vaikeita ja monimutkaisempia taitoja. Jotta lapsi oppisi esimerkiksi lukemaan, kirjoittamaan tai soittamaan pianoa, edellyttää se kykyä käyttää taitavasti aisteja ja aistihavaintoja. Havaintojen tekeminen useista asioista kerralla ja keskittyminen olennaiseen on mahdollista sensomotorisen integraation ansiosta. Kun se toimii normaalisti, ei sitä edes huomaa, ja pidämme kykyä oppia itsestään selvänä. Sensomotoriseen kehitykseen tulisi varhaiskasvatuksessa kiinnittää huomiota ja huolehtia siitä, että se toimii normaalisti. (Ayres 2008, 33; Kurvinen, Neuvonen, Sivèn, Vartiainen, Vihunen & Vilèn 2006, 273.)

Opinnäytetyömme aiheeksi valikoitui päivähoidoikäisen lapsen sensomotorinen kehitys ja sen tukeminen, koska koemme sen olevan hyvin tärkeä osa-alue lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Tämän opinnäytetyön työstäminen kasvattaa meitä tulevana sosi-aali- ja varhaiskasvatusalan ammattilaisina huomioimaan paremmin sensomotorisen kehityksen laaja-alaiset vaikutukset lapsen jokapäiväiseen elämään.

Yhteistyökumppaniksemme pyysimme Kuopion kaupungin varhaiskasvatuspalveluita sekä yhteistyöpäiväkotina toimi Neulasen päiväkotia. Kuopion varhaiskasvatuspalveluille olemme kehittäneet arjen työvälineeksi lapsen sensomotorista kehitystä tukevan ideavihkosen. Ideavihkosen sisällön suunnittelun avuksi toteutimme alkukartoituskyselyn Kuopion kaupungin varhaiskasvatushenkilöstölle. Opinnäytetyömme on näiden pohjalta kehittämispainotteisen työ. Tarkastelemme opinnäytetyössämme yleisellä tasolla varhaiskasvatusta, päivähoidoikäisen lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä sensomotoriikan vaikutusta lapsen kehitykseen. Lopuksi käsittelemme opinnäytetyömme prosessin vaihteita, eettisiä näkökulmia sekä mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 VARHAISKASVATUS

Jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea vanhempia heidän kasvatustyössään, kasvattaa lasta yhdessä vanhempien kanssa, edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista persoonallista ja tasapainoista kehitystä tarjoamalla lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet. Lapsen kehitystä tukeva monipuolinen toiminta ja suotuisa kasvuympäristö ovat osa varhaiskasvatusta. Lisäksi sen tulee edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä. (Järvinen, Laine, & Hellman-Suominen 2009, 89; Varhaiskasvatuslaki 1973.)

Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai esimerkiksi kerho- ja leikkitoiminnassa. Varhaiskasvatus ei ole pakollista, vanhemmat päättävät lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Sen sijaan esiopetukseen osallistumisesta tuli velvoittavaksi 1.8.2015 alkaen. Varhaiskasvatusta säätelevät lait, määräykset ja sopimukset, joilla taataan asiakkaiden ja työntekijöiden oikeusturva sekä turvataan laadukas varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen tulee saada varhaiskasvatuksessa säännöllisesti monipuolista musiikki-, liikunta-, taide-, kulttuuri-, kuvataide-, ilmaisu- taide-, tanssi-, leikki- ja kirjallisuuskasvatusta. Aikaa ja tilaa on myös riittävään lepoon lapseniän ja kehitystason mukaan. Jokaisella lapsella on oikeus vähintään 20 tuntiin varhaiskasvatusta viikossa eli neljään tuntiin päivässä. Kokopäiväiseen varhaiskasvatukseen on oikeus, jos se on tarpeen lapsen kehityksen, tuen tarpeen tai perheolojen vuoksi tai se on muuten lapsen edun mukaista sekä vanhempien työskennellessä tai opiskellessa koko-aikaisesti. (Opetushallitus i.a.; Varhaiskasvatuslaki 1973.)

Opetushallitus laatii ja päättää valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joiden pohjalta laaditaan paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Päiväkodissa ja perhepäivähoidossa jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat varhaiskasvatuksen tavoitteet sekä lapsen tarvitseman tuen tarve, tukitoimet ja niiden toteuttaminen. Varhaiskasvatussuunnitelman teosta vastaa päivähoidossa lastentarhanopettaja, myös vanhemmilla on oikeus osallistua siihen. Tarvittaessa suunnitelman tekoon voi osallistua lapsen kehitystä ja oppimista tukevat muut asiantuntijat. (Järvinen ym. 2009, 88; Varhaiskasvatuslaki 1973.)

Uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet otetaan käyttöön 1.8.2017 alkaen. Nämä perusteet on Opetushallituksen varhaiskasvatustalain perusteella antama valtakunnallinen määräys. Lähtökohtana uudistukselle ovat muutokset lasten kasvuympäristössä sekä varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on jaettu oppimisen alueet viideksi kokonaisuudeksi. Kasvan, liikun ja kehityn, on yksi näistä kokonaisuuksista. Tässä kokonaisuudessa yhtenä varhaiskasvatuksen tehtävänä mainitaan lasten kehontuntemuksen- ja hallinnan sekä motoristen perustaitojen kehittäminen. Tavoitteena on hyödyntää liikkumisessa eri aisteja ja tuoda liikkumiseen vaihtelua kes- ton, intensiteetin ja nopeuden vaihtelevuuden avulla. (Opetushallitus 2016a.) Koemme, että tähän oppimisen alueen kokonaisuuteen käy mainiosti yhdeksi työvälineeksi opin- näytetyömme tuotos, ideavihkonen.

3 ALLE KOULUIKÄISEN LAPSEN KASVU, KEHITYS JA OPPIMINEN

Lapsella on syntymästään alkaen tarve vuorovaikutukseen ja tätä hän tarvitsee myös kehittyäkseen. Perusturvallisuuden kehittyminen varhaislapsuudessa on lapsen kehityksen kannalta tärkeää. Ensiarvoista on vuorovaikutussuhteen syntyminen toiseen ihmiseen. Hyvän perusturvallisuuden kehittyminen vauvana ja varhaisvuosina on erittäin tärkeää lapsen turvallisen kehityksen kannalta. Jokainen lapsi kehittyy yksilöllisesti omaan tahtiinsa. Kasvun ja kehityksen osa-alueita ovat fyysinen, motorinen, psyykinen ja sosiaalinen kehitys. Näihin vaikuttavia tekijöitä ovat perimä, kypsyminen, ympäristö ja oma aktiivisuus. Perimä säätelee kypsymistä, joka on edellytys lapsen oppimiselle. Kypsymis-aikatauluun vaikuttavat herkkyys- ja kriittiset kaudet. Herkkyyskausien aikana lapsella on kykyjä oppia asioita normaalia paremmin, koska tällöin jokin aivojen osa-alue muovautuu normaalia nopeammin. Kriittinen kausi on aikaa, jolloin jokin taito on opittava tai sitä ei enää opi. Lapsen elinpiiriin kuuluvat perhe, sosiaalinen ja muu arkipäivän ympäristö, joihin kuuluvat oleellisesti myös fyysinen- ja tunneilmapiiirin ympäristö. Tunneilmapiiirin ympäristöä määrittelevät lapselle näytetyt ja sallitut tunteet. Oma aktiivisuus määrittyy omasta kiinnostuksesta ja tavasta ratkaista asioita. Lapsuudessa tätä aktiivisuutta harjoitellaan tutkien, ihmetellen ja etsien omia mielenkiinnon kohteita. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.a.; Vilén ym. 2013, 132–133.)

3.1 0–2-vuotiaan lapsen kehitys, kasvaminen ja oppiminen

0–2-vuotiaan lapsen fyysinen kasvu jaetaan yleensä ikäkausiin seuraavasti. Sikiökauteen eli aikaan hedelmöitymisestä syntymiseen, neonataalikauteen, joka on ensimmäinen elin-kuukausi, imeväisikään eli ensimmäiseen elinvuoteen sekä varhaiseen leikki-ikään, joka alkaa kahden vuoden iästä kestäen kolmeen ikävuoteen. (Vilén ym. 2013, 133.)

Ensimmäisten elinvuosien aikana lapsen fyysinen kasvu ja kehitys on huomattavaa. Lapsen keskimääräinen kehittyminen on 0-1 vuoteen pituudessa 50–76 cm ja painossa 3,5–10 kg. 1-2 vuoden iässä kehitys kulkee pituudessa välillä 76–87 cm ja painossa välillä 10–12 kg. Vastasyntynyt saa syntymälahjakseen refleksit, jotka tarkoittavat heijastetta,

ärsykkeeseen automaattisesti reagoimista. Tärkeitä refleksejä ovat muun muassa hengitys- ja nielemisrefleksit, imemis-, tarttumis-, astumis- tai kävelyrefleksit. Lapsella fyysinen ja motorinen kasvu on nopeaa. Ensimmäinen elinvuosi kasvattaa pienen vauvan touhukkaaksi taaperoksi. Kehitys etenee päästä jalkoihin, vartalon keskiosasta ääriosiin. Lapsen liikkeet tarkentuvat koko ajan ja kehitys vaatii hermoston riittävää kypsyyttä, kiinnostusta ympäristöä kohtaan, kehon kontrollia ja lihasvoiman kehittymistä. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 17–19.)

Ensimmäisen kahden kuukauden aikana lapsi katselee tarkasti ja matkii ilmeitä. Ensimmäinen hymy tulee noin kuuden viikon ikäisenä. Pään kannattelu vatsalla ollessaan tapahtuu myös tässä vaiheessa. Seuraavien kahden kuukauden aikana lapsi oppii nojaamaan vatsallaan kyynärvarsiinsa, tavoittelee ja tarttuu leluihin. Hän myös aloittaa jokertelun ja kujertelun, nauraa ääneen ja kiljuu riemusta. Kiinnostus muita lapsia kohtaan syntyy. 5 – 6 kuukauden iässä lapsi tarttuu esineisiin ja vie ne suuhunsa, kääntyy kyljelleen selinmaukuulta, siitä takaisin vatsalleen ja hetken päästä myös päinvastoin. Tavallisimmin ensimmäinen hammas puhkeaa 4–8 kuukauden iässä. 6–8 kuukauden ikäisenä lapsi ojentelee käsiään, osoittelee ja näyttää kädessään olevia esineitä. Vierastamisvaihe tulee 6–9 kuukauden iässä. Voimakkaimpana vaihe voi kestää useita kuukausia, jolloin lapsi pelkää muita kuin vanhempiaan. Tässäkin vaiheessa on yksilöllisiä eroja. Lapsi istuu tuettuna ja pian ilman tukea 7–8 kuukauden ikäisenä. 8–10 kuukauden iässä lapsi oppii ryömimisen kautta konttaamaan ja myöhemmin seisomaan tukea vasten sekä opettelee nousemaan itse seisomaan. Tässä vaiheessa lapsi oppii pinsettiotteen eli poimimaan esineitä peukalon ja etusormen avulla. Ensimmäisen ikävuoden kahtena viimeisenä kuukautena lapsi oppii seisomaan ilman tukea ja kävelemään tuettuna. Ensiaskeleetkin voivat tulla tässä vaiheessa. Noin vuoden iässä tulevat ensimmäiset merkitsevät sanat. Tässä vaiheessa lapsi opettelee myös lusikan käyttöä ja sukkiin riisumista. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.a.)

Toisen ikävuoden aikana lapsi oppii koko ajan uusia asioita. Hän oppii ilmaisemaan itseään ja pystyy vaikuttamaan enemmän asioihin ja tapahtumiin. Lapsi tutkii ja tutustuu innokkaasti ympäristöönsä sekä itseensä ja muihin ihmisiin. Lapsi leikkii jo itsenäisesti, mutta tarvitsee säännöllisesti turvaa vanhemmista tai hoitajasta. Toisen ikävuoden alussa lapsella on rajaton itseluottamus, mutta muutamassa kuukaudessa hän voi muuttua araksi

ja vierastavaksi. Itsevarmuus alkaa lisääntymään lähempänä kahden vuoden ikää. Kävelemään oppiminen tapahtuu useilla 1½ vuoden ikään mennessä ja varmistuu pikku hiljaa. Lapsi alkaa kurotella ja heitellä tavaroita, kiipeillä ja juosta liikuntataitojen kehittyessä. Toisten lasten seurasta lapsi nauttii, vaikkakin saattaa joskus kohdella heitä kovakouraisesti. Tässä vaiheessa leikeistä suosikkeja ovat muun muassa kurkistus- ja taputusleikit, leikkilorut ja hieman myöhemmin mielikuvitusleikit. Palikat, pallot, perästä vedettävät lelut, kirjat ja kodin tavarat ovat mieluisia leluja. Lapsi tuottaa puhetta vähemmän kuin ymmärtää, hän pystyy sanomaan yksittäisiä sanoja tai jopa jo yksinkertaisia lauseita. Lapsi alkaa harjoitella itse syömistä ja juomista sekä vaatteiden riisumista. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.b.)

Lapsen ensimmäiset vuodet ovat siis varsinaisia kehityksen vauhtivuotia. Pienestä maakaavasta vauvasta kasvaa pystyssä kulkeva touhukas taapero. Jo pienellä vauvalla on paljon valmiuksia ja hän tarvitsee ihmisiä ja kontakteja heihin kehittyäkseen omaksi itsekseen. Täytyy muistaa, että lapsen kehityksessä on yksilöllisiä ja sukupuolten välisiä eroja. Kun tutustumme ja perehdymme lapsen kehitykseen, voimme saada syvempää ymmärrystä ja taitoja luoda vahva perusta lapsen hoidolle, hoivalle ja kasvatukselle. (Nurmiranta ym. 2009, 17.)

3.2 3–5-vuotiaan lapsen kehitys, kasvaminen ja oppiminen

Fyysisen kasvun aikana suurin osa kudoksista, kuten luusto ja lihaksisto, lisääntyvät. Kolme-viisivuotiaana lapsi kasvaa pituutta noin 5–10 cm ja paino lisääntyy noin 3 kg vuodessa. Kolmevuotias lapsi on sopeutuvampi kuin kaksivuotias. Hän alkaa ymmärtää perusteluja entistä paremmin ja on kykeneväisempi neuvottelemaan erilaisissa tilanteissa. Hänellä alkaa olla selkeä käsitys minästään, ja oman nimensä sijasta hän alkaa käyttää puhuessaan minä-muotoa. Lapsi on luonnostaan utelias ja kolmevuotiaana hän kysyy paljon miksi ja missä kysymyksiä. Hänen muistinsa kehittyy, hän alkaa ymmärtää kokoon liittyviä käsitteitä sekä asioiden luokittelu alkaa sujumaan. (Karling, Ojanen, Sivén, Viuhonen & Vilén 2008, 128–129; Koivunen & Lehtinen 2015, 128–129; 160–161; Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.c.)

Todellisuuden ja kuvitellun eron ymmärtäminen selkiytyy. Kolmevuotiaalle oma sukupuoli alkaa myös selkiytymään ja hän oppii uusia asioita parhaiten mallista oppimalla. Lapsen liikkumisen perustaitojen opetteleminen on vahvimmillaan kahden ja seitsemän ikävuoden välillä. Tänä aikana lapsi oppii käyttämään lihaksiaan erilaisissa tilanteissa ja oppii jatkuvasti uusia asioita. Noin kolmevuotiaana lapsi oppii ajamaan kolmipyöräisellä, hyppii molemmilla jaloilla, osaa kävellä portaat vuoroaskelin ja laittaa vaatteiden napit itse kiinni. Tässä ikävaiheessa lapsi harjoittelee kynäotetta ja ympyrän sekä ihmiskehon piirtämistä. Oikea- tai vasenkätisyys ei ole välttämättä vielä vakiintunut. Lapsi osaa pyydettäessä liikutella kehon eri osia, ja nämä luovat edellytyksiä itsenäiselle pukeutumiselle ja peseytymiselle. (Karling ym. 2008, 128–129; Koivunen & Lehtinen 2015, 128–129; 160–161; Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.c.)

Kolmevuotiaana lapsi pystyy pitämään mielessään kehittyneen muistinsa ansiosta kaksi tai kolmekin tehtävää samalla, kun hän suorittaa ensimmäistä. Hänen maailmaansa alkaa tulla muitakin ulottuvuuksia, kuin ”tässä ja nyt”-ajattelu. Kolmannen ja neljännen ikävuoden aikana lapsi kehittää aiemmin oppimiaan taitoja edelleen. Vaativatkin kehon koordinaatiota vaativat tehtävät, kuten yhdellä jalalla hyppiminen tai puomin päällä tasapainottelu, alkavat sujumaan häneltä. Lapsella on voimaa ja ketteryyttä entistä enemmän, ja se mahdollistaa vaativienkin taitojen oppimisen. Kehittyneen koordinaatiokyvyn ansiosta lapsi osaa tehdä asioita samanaikaisesti. Hän osaa polkea kolmipyörää eteenpäin ja pystyy seisomaan varpaillaan useiden sekuntien ajan. Kun lapsi täyttää neljä vuotta, hän alkaa luottaa omiin kykyihinsä entistä enemmän. Hän kokeilee rohkeammin erilaisia telineitä tai laitteita ja hyppiminen esimerkiksi trampoliinilla tuntuu erityisen hauskalta. Neljävuotias osaa kiivetä ja laskeutua portaat taitavasti vuorojaloin, mutta hän saattaa tarvita pitää vielä tukea kaiteesta. Neljävuotiaana lapsi osaa yleensä piirtää ihmishahmon niin, että siinä näkyvät pää, vartalo ja raajat. Hän osaa piirtää yksinkertaisia kuvioita mallista ja käyttää saksia. Neljä-viisivuotiaana lapsi pohtii hyvän ja pahan sekä oikean ja väärän eroja ja merkityksiä. Lapsen mielikuvitus ja huumorintaju kehittyvät, ja elämään voi tulla mukaan mielikuvitusystäviä. Lapsi erottaa vuorokaudenajat toisistaan ja hän saattaa muistaa asioita pitkienkin aikojen takaa. Pojat alkavat usein tässä vaiheessa samaistua isäänsä ja tytöt äitiinsä. Lapsi pohtii ja kyselee syvällisiäkin asioita ja olettaa saavansa aikuiselta oikeat vastaukset kysymyksiinsä. (Karling ym. 2008, 128; Koivunen & Lehtinen 2015, 129; Paajanen 2006, 228–238.)

Motoristen taitojen oppiminen ja kehittyminen vaativat hermoston kehittymistä ja kypsymistä. Lapsi elää viiden ja kahdeksan ikävuoden välillä ensimmäistä liikunnallista herkkyskauttaan. Silloin lapsi oppii erityisen herkästi uusia asioita. Lapsella on suuri halu oppia ja hän alkaa tunnistaa kehonsa liikkeet. Huomatessaan oman oppimisensa lapsi motivoituu harjoitteluun enemmän. Juokseminen ja nopeus alkavat kehittyä viisivuotiaana ja lapsi suorastaan nauttii juoksemisesta ja hippaleikeistä. Hän kiipeilee, laskee mäkeä, keinuu, hyppii yhdellä jalalla, tanssii, jumppaa sekä harjoittelee pyörällä ajoa, hiihtämistä, luistelua ja uimista. Hänen hienomotoriset taitonsa ovat kehittyneet niin, että hän nauttii käsillä tekemisestä; askartelusta, piirtämisestä, helmien pujottelusta lankaan, maa-laamisesta, leipomisesta ja ruuan laitosta. Viisivuotias osaa piirtää jo yksityiskohtaisempia asioita. Hän osaa piirtää entistä tarkemmin ihmishahmon ja tähden, jäljentää numeroita ja kirjaimia sekä hän oppii kirjoittamaan nimensä. Tavaroiden luokittelu, lajittelu ja suuruusjärjestykseen laittaminen voivat olla mieluisia puuhia. (Autio 2007, 82; Karling ym. 2008, 128.; Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.c.)

Viisi-kuusivuotiaana lapsi voi olla rauhaton ja tunteiltaan ailahtelevainen. Hän alkaa olla jo monessa asiassa itsenäinen, omatoiminen ja sopeutuvainen, mutta hän haluaa olla vielä myös pieni ja tarvitsee aikuisen hoivaa ja hellyyttä. Lapsen mielikuvitus on voimakkaimmillaan tässä vaiheessa ja hän alkaa ymmärtämään paremmin, mitkä asiat ovat oikeasti totta ja mitkä kuviteltua. Sääntöpelit ja -leikit alkavat kiinnostaa yhä enemmän ja roolileikeissä lapsi jäljittelee itselleen tärkeitä aikuisia. Kaverisuhteiden merkitys alkaa korostua ja yhteisleikki- sekä neuvottelutaidot ovat muodostuneet hyväksi. Lapsi pohtii tässä ikävaiheessa paljon oikean ja väärän sekä hyvän ja pahan merkityksiä ja hakee näihin pohdintoihin usein aikuisen tukea. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.d.)

3.3 6-7 vuotiaan lapsen kehitys, kasvaminen ja oppiminen

Kouluikä lähestyessä lapsen elinpiiri laajenee, lapsi itsenäistyy ja kaverisuhteiden tärkeys lisääntyy, mutta toisaalta lapsi on vielä pieni ja kaipaa aikuisen läheisyyttä ja turvaa. Lapsi pohtii maailmaa avoimemmin ja tulee paremmin tietoiseksi oikeasta ja väärästä sekä elämän rajallisuudesta, ja samaan aikaan hän saattaa pelätä epäonnistumista ja epäillä omia kykyjään. Kehittyvät ajattelu- ja muistitoiminnot saavat lapsen pohtimaan erilaisia ilmiöitä, niiden syitä ja seurauksia sekä hyödyntämään mielikuvia. Pettymysten

sietäminen ja häviäminen voi olla lapselle vielä vaikeaa. 6–7-vuotiaalle lapselle leikkiminen on edelleen tärkeää. Lapsi nauttii lapsiryhmässä toimimisesta, kuvittelu- ja roolileikeistä sekä sääntöleikeistä ja -peleistä. Liikuntaleikit ja liikkuminen ovat edelleen tärkeitä, sekä myös sorminäppäryys alkaa kehittyä. Leikin rinnalle alkavat nousta kiinnostus koululaisen taidoista, kuten keskittyminen piirtämiseen, kirjaimiin, numeroihin ja erilaisiin kynätehtäviin. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 63–64; Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.e.)

6–7-vuotiaalla tulisi olla jo itsenäisen liikkumisen perustaidot hallinnassa. Lapsella on motorisen kehityksen perusvalmiudet, joten hän voi oppia hiihtämään, luistelemaan, pyöräilemään ja uimaan. Lapselle tulee tässä iässä kasvupyrähdys, ja tämän voimakkaan kasvun aikana keho kasvaa epäsuhtaisesti sekä raajat kasvavat suhteessa nopeammin kuin keskivartalo. Tästä johtuen lapsesta saattaa tulla kömpelö ja liikkeiden laatu voi huonontua. Keho ei ole enää samankokoinen kuin ennen ja kehon painopiste muuttuu, jonka vuoksi tasapainon ylläpito ja perusliikkeiden hallinta vaikeutuu. Tämän vuoksi lapsen liikuntatilanteiden tulisi sisältää mahdollisimman paljon perusliikkeiden hallintaan liittyviä harjoituksia. Lapsen yleisen oppimisvalmiuksien kehittymisen kannalta on tärkeää eri aistien tuoman tiedon yhdistäminen. Sen huomioimiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota, koska 6–7-vuotiaana on vahvaa yleisten oppimisen edellytysten luomisen aikaa. Pelit, leikit ja liikunnalliset tehtävät mahdollistavat siihen erinomaisesti, koska tuolloin lapsen kaikki aistit ovat aktiivisesti käytössä. Tuntoaistimukset kehittävät lapsen kehonhahmotusta eli sitä, miten lapsi tunnistaa, osaa nimetä ja tahdonalaisesti liikuttaa omaa kehonsa ääriviivoja, kehon eri puolia ja ylittää kehon oletetun keskilinjan, esimerkiksi koskettaa vasemmalla kädellä oikeaa olkapäätä. Tärkeitä tuntoaistimuksia koko kehon alueelle tulee esimerkiksi silloin, kun lapsi kääritään tiukasti lakanaan tai ohuen patjan sisään tai sivellään siveltimellä lapsen kehoa. Lapsen kehonhahmotus harjaantuu samalla. Tässä iässä lapsi on innokas löytämään uusia haasteita liikkumiseen. Hyppiminen kahdella ja yhdellä jalalla, rytmiset hyppimiset sekä laukkaamiset ja taisteluleikit kehittävät luustoa. (Karppinen, Puurula & Ruokonen 2001, 64–65; Sääkslahti 2015, 37–46.)

Keinuminen on tärkeää harjoitusta lihas-jänne- ja tasapainoaistimusten yhteistyön kehittämiseksi. Tasapainoaistimusten kehittyessä lapsi hakee jatkuvasti uusia haasteita. Tasapainottelu, hiihtäminen ja luistelu alkavat sujumaan, ja pyöräily erilaisissa maastoissa sujuu yhä taitavammin. Erilaiset tasapainoa vaativat lajit, kuten potkulautailu, rullalaudat ja

rullaluistimet, kiinnostavat lasta, ja tätä luontaista uteliaisuutta kannattaa tukea. Lihasjänneäistimukset ovat kehittyneet 6–7-vuotiaalla niin pitkälle, että lapsi alkaa harjoitella voimankäytön säätelyä. Oman kehon kantaminen, heittäminen, roikkuminen ja vetäminen sekä hyppiminen ja kiipeäminen kehittävät luonnollisesti ja terveellisesti lasten lihasvoimaa ja jänteiden lujuuutta. (Sääkslahti 2015, 38–44.)

4–8-vuotiaana kehittyvät hienomotoriset taidot, ja ne harjaantuvat karkeamotorisen harjoittelun myötä. Lapsen saatua hallintaansa vartalon keskiviivaa lähellä olevat suuret lihakset, hallinta laajenee kohti kehon raajoja. Käsien ja jalkojen hienomotoriikkaa harjoitellaan rakentamalla, askartelemalla, piirtämällä, kirjoittamalla ja taputusleikeillä. Kehonhallinta laajenee ja sorminäppäryys kehittyy. (Karppinen ym. 2001, 65.)

4 TAUSTATIETOA SENSOMOTORIIKASTA

4.1 Sensomotoriikka

Lapsen kehitys on laaja, jatkuva ja kokonaisvaltainen prosessi. Liikunnallinen ja motori-
nen kehitys on yksi osa tätä kokonaisuutta. Ennen koulun aloitusta lapsen kehityksen voi-
daan katsoa painottuvan sensomotoriikan puolelle. Aiemmin uskottiin, että vastasyntynyt
toimii pelkästään refleksien ja heijasteiden avulla. Refleksit ja kehitysheijasteet ovat syn-
nynnäisiä liikkeitä, joiden toiminnasta aivorunko ja selkäydin vastaavat. Lapsen ensim-
mäisen ikävuoden aikana lähes kaikki kehitysheijasteet katoavat ja tutkimustulosten mu-
kaan vauvalla on myös paljon omista havainnoista lähteviä liikkeitä. Sana senso tarkoittaa
aisteihin perustuvaa asiaa. Sensomotorisesta kehityksestä puhuttaessa tarkoitetaan sitä,
että lapsi oppii aistiensa avulla reagoimaan ympäristönsä ärsykkeisiin. (Karling ym. 2008,
124; Spinacor i.a.)

Aistit voidaan luokitella kolmella eri tavalla. Näkö-, kuulo- ja hajuaisti ovat kaukoaisteja,
tunto- ja makuaiisti ovat lähiaisteja sekä asento-, liike- ja tasapainoaiisti ovat kehonaisteja.
Tunto-, maku- ja hajuaistit ovat toiminnaltaan yksinkertaisimpia aisteja, jotka toimivat
alusta pitäen. Niiden turvin lapsi luo suhdetta häntä hoitavaan aikuiseen. Kuuloaistin
avulla lapsi havaitsee ympäristönsä ääniä ja tunnistaa itselleen läheisten ihmisten äänet.
Vuorovaikutuksessa oleminen kehittää kuuloaistia edelleen. Näköaisti on toiminnaltaan
monimutkaisin ja eniten tiedonkäsittelyä vaativa aisti, ja tämän vuoksi se kehittyikin täy-
teen kypsytyensä viimeisenä. Vauvan aistit kehittyvät ensimmäisten elinkuukausien ai-
kana erillisinä. Tuolloin aistielämykset ovat hyvin kokonaisvaltaisia ja tunneperäisiä. Eri-
laisten kokemusten ja vuorovaikutuksessa olemisen myötä aistien käyttö tarkentuu ja ais-
tit alkavat toimimaan enemmän yhteistyössä toistensa kanssa. Lapsen kasvaessa ja kehit-
tyessä hänen oman aktiivisen toimintansa merkitys korostuu ja aistimusten vastaanotta-
misen sijasta hän alkaa myös itse etsiä ja tuottaa niitä. (Koivunen & Lehtinen 2015, 158.)

Sensomotoriikka tarkoittaa aistimusten ja liikkeen tarkoituksenmukaista yhteistoimintaa.
Sensomotoriikalla on suuri vaikutus siihen, miten eri tavoin oppiva ja elävä lapsi käyt-
tättyy. Tehokkaasti toimiva aistijärjestelmä ja liikunta vaikuttavat myös lapsen koulume-

nestykseen, itsetunnon kehitykseen sekä elämänlaatuun. Erityisen huomion kiinnittäminen sensomotoriseen kehitykseen on tärkeää jokaisen lapsen kohdalla. Ihmisen käyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä ovat kommunikointi, ympäristö, tukiverkosto, hyvinvointi ja sensomotoriikka. Kaikki nämä tekijät vaikuttavat toisiinsa. Jotta lapsella olisi mahdollisuus kehittyä kykyjensä edellyttämälle tasolle, kaikkiin näihin tekijöihin on tärkeää kiinnittää huomiota ja huolehtia siitä, että ne toimivat. (Szegda & Hokkanen 2009, 4–6.)

4.2 Sensorinen integraatio

Aistien kautta lapsi saa tietoa ympäristöstään. Aivot muodostavat aistimusten kautta havaintoja, jos aistien kautta saatu tieto kulkee aivoihin integroituna eli jäsenneeltyä. Tästä tapahtumasta käytetään nimitystä sensorinen integraatio. Aivot saavat aistien kautta jatkuvasti tietoa kehomme fyysisestä tilasta sekä ympäristöstämme. Aistimusten virtaamista aivoihin voi verrata purojen virtaamisena järveen. Joka hetki aivoihimme saapuu lukemattomia eri aistimuksia jokaisesta kehomme osasta. Aivot jäsentävät kaikkia sinne tulevia aistiärsyksiä, jotta voimme liikkua, oppia ja käyttäytyä mielekkäällä tavalla. Kun aistimukset virtaavat aivoihin jäsentyneesti, aivot muodostavat niistä havaintoja sekä tuottavat tarkoituksenmukaista käyttäytymistä ja oppimista. Aistimukset muodostuvat impulssien eli sähköisten sykäysten kautta. Hermostomme kemiallisilla reaktioilla on myös oma osuutensa impulssien muodostumisessa. Aivojen täytyy puolestaan integroida impulssit, jotta ne saisivat merkityksen. Integraatio muuttaa impulssit havainnoiksi. Hahmotamme esimerkiksi oman kehomme sekä muut ihmiset ja esineet, koska aivomme ovat integroineet aisti-impulssit sopivaan muotoon ja suhteeseen. Sensorinen integraatio on tärkein aistitiedon käsittelyn muoto, joka kokoaa aivoissa kaiken yhteen. (Ayres 2008, 29–31; Koivunen & Lehtinen 2015, 158.)

Sensorinen integraatio alkaa jo raskausaikana, kun lapsi on vielä sikiövaiheessa kohdussa ja aistii äidin kehon liikkeitä. Lapsen liikkumisen kehittymiseen tarvitaan valtava määrä eri aistien lähettämän tiedon integraatiota ja kehittymistä. Lapsen leikkiessä hänen aivonsa käsittelevät myös runsaasti erilaista aistitietoa: ei pelkästään näkö- ja kuuloaistimuksia, vaan myös kehon liikkeiden ja painovoiman synnyttämiä aistimuksia. Ihmisen geenit tuovat hänelle sensorisen integraation perustan. Vaikka jokainen lapsi saa tämän

kyvyn syntyessään, heidän on myös kehitettävä sitä olemalla vuorovaikutuksessa elinympäristönsä kanssa ja mukauttamalla kehoja ja aivoja lapsuusajan moniin fyysisiin haasteisiin. Parhaan pohjan sensorisen integraation kehittymiselle tarjoaa tarkoituksenmukainen toiminta. (Ayres 2008, 31–32.)

Tarkoituksenmukainen eli adaptiivinen toimintareaktio on tarkoituksellinen ja päämääräkuinen reaktio kohti aistikokemusta. Tällainen reaktio syntyy, kun vauva esimerkiksi näkee helistimen ja kurkottaa sitä kohti. Pelkkä käsien heiluttelu päämäärättömästi helistimen suuntaan ei ole tarkoituksenmukainen reaktio. Monimutkaisempi tarkoituksenmukainen reaktio puolestaan tapahtuu silloin, kun vauva ryömiä kohti helistintä huomatesaan sen olevan liian kaukana itsestään. Tarkoituksenmukaisessa toimintareaktiossa lapsi voittaa jonkin haasteen ja oppii samalla jotakin uutta. Samalla aivot kehittyvät ja jäsentävät toimintaansa. Monesti tällaisen toiminnan ajatellaan olevan vain leikkiä. Leikki kuitenkin rakentuu sarjasta tarkoituksenmukaisia toimintareaktioita, jotka kehittävät sensorista integraatiota. Sensorisen integraation kehityksen myötä lapselle mahdollistuu parempi jäsentyneisyys ja monimutkaistenkin taitojen oppiminen. Kun lapsi oppii leikeissään uusia taitoja sekä jäsentämään asioita, hän luultavasti pystyy selviytymään tulevaisuudessa koulutyöstäänkin jäsentyneesti sekä onnistuu ratkaisemaan monenlaisia tulevan elämän haasteita. Varhaiskasvatuksen kentällä sensorisen integraation tukemiseen tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota. Lapselle tulee tarjota arjessa erilaisia aistikokemuksia, elämyksiä ja tunteita leikkimisen ja liikkumisen lomassa. Mitä monipuolisemmin lasta tuetaan toimimaan ja liikkumaan, sitä paremmiksi hänen taitonsa kehittyvät. Mitä paremmiksi lapsen taidot puolestaan kehittyvät, sitä enemmän lapsi hakee yhä vaativampia ja haastavampia tehtäviä. Nämä tuottavat lapselle mielihyvää ja riemua sekä kehittävät samanaikaisesti sensorista integraatiota. (Ayres 2008, 32–33; Sääkslahti 2015, 142.)

Ennen seitsemättä ikävuotta lapsen aivot käsittelevät aistimuksia ikään kuin koneen tapaisesti, sillä aivoihin tulee paljon aistimuksia ja ne muodostavat aistimuksista merkityksiä. Pieni lapsi ei ajattele abstraktisti, vaan asiat viehättävät häntä aistikokemusten kautta. Hänen tarkoituksenmukaiset toimintareaktionsa tapahtuvat lihaksissa, jonka vuoksi ne ovat enemmän motorisia kuin älyllisiä. Lapsen seitsemää ensimmäistä ikävuotta kutsutaankin sensomotorisen kehityksen ajaksi. Kun lapsi kasvaa, hänen älylliset ja sosiaaliset taitonsa korvaavat osan sensomotorisista toiminnoista. Näiden toimintojen kehittyminen

perustuu kuitenkin sensomotorisiin prosesseihin. Lapsen liikkuaessa, puhuessa ja leikkiessä rakentunut sensorinen integraatio toimii perustana kehittyneemmälle sensoriselle integraatiolle, jota tarvitaan myöhemmin lukemisessa, kirjoittamisessa sekä käyttäytymisen ja oman toiminnan hallinnassa. Kun sensorinen integraatio toimii riittävän hyvin, se auttaa vastaamaan elinympäristön asettamiin haasteisiin. Ayres (2008) kuvaa, että kun lapsi pystyy reagoimaan haasteisiin tehokkaasti, hänellä on kivaa, ja lapsen suusta ”kivaa!” voikin tarkoittaa ”sensorista integraatiota!”. Ihminen on tehty nauttimaan asioista, jotka edistävät aivojen kehitystä. Näin ollen pyrimme saamaan sellaisia aistimuksia, jotka auttavat jäsentämään aivojemme toimintaa. Tämä on yksi syy siihen, miksi lapsi voi haluta aikuisen syliin, tai että häntä keinutellaan, halataan ja rutistellaan. Lapset nauttivat juoksemisesta, hyppimisestä ja leikkikentällä temmeltämisestä. He haluavat tehdä tätä, koska liikkeen tuottamat aistimukset ravitsevat ja kehittävät heidän aivojaan. (Ayres 2008, 33–34.)

4.3 Heikko sensorinen integraatio

Sensorinen integraatio ei ole koskaan täydellistä tai täysin puuttuvaa. Kenenkään aivot eivät jäsennä aistimuksia täydellisesti, mutta lähimpänä täydellistä sensorista integraatiota ovat luultavimmin ihmiset, jotka ovat tyytyväisiä ja aikaansaavia sekä ne, joilla on hyvä koordinaatiokyky. Jos aivot integroivat aistimuksia heikosti, asioiden tekeminen on vaikeampaa ja työläämpää, ja onnistumisista pääsee nauttimaan harvemmin. Sensorisen integraation häiriöstä voidaan puhua lyhennettynä SI-häiriönä. SI-häiriötä tutkivat ihmiset ovat arvioineet, että sensorisen integraation ongelmat aiheuttavat oppimisen hitautta tai ongelmakäyttäytymistä 5–15 prosentilla yhdysvaltalaisista lapsista. Osa lapsista, joilla on sensorisen integraation häiriö, voi vaikuttaa monilla tavoin normaalilta lapselta, ja usein heidän älykkyytensä on keskitasoa tai sitä parempaa. Osalla tästä häiriöstä kärsivillä lapsilla voi olla muitakin lääketieteellisiä tai oppimiseen liittyviä häiriöitä, ja heidän vaikeutensa saattavat olla monimuotoisempia, kuin pelkästään sensorisen integraation häiriöstä kärsivillä lapsilla. (Ayres 2008, 34–35.)

Kun vauvalla on sensorisen integraation häiriö, hän ei välttämättä opi kääntymään vatsalleen, ryömimään, istumaan tai seisomaan saman ikäisenä kuin muut lapset. Myöhemmin hänellä voi olla vaikeuksia muun muassa kengännauhojen sitomisen tai polkupyörällä

ajamisen oppimisen kanssa. Jotkut vauvat, joilla on sensorisen integraation häiriö, saattavat kuitenkin kehittyä normaalissa aikataulussa ja vaikeudet voivat ilmetä myöhemmin. Ennen kouluikää SI-häiriöinen lapsi ei yleensä leiki yhtä taitavasti, kuin muut ikäisensä lapset. Koska hänen aivonsa eivät integroi silmistä, korvista, käsistä ja kehosta tulevaa aistitietoa, hän saattaa nähdä, kuulla tai tuntea jonkin asian, mutta ei pysty reagoimaan siihen tarkoituksenmukaisella tavalla. Hän ei välttämättä huomaa asioiden yksityiskohtia tai ymmärrä niitä samalla tavalla, kuin muut, tai hän saattaa hajottaa tavaroita tai kolhia itseään useammin, kuin muut lapset yleensä. (Ayres 2008, 35–36.)

Viivästymä kielen kehityksessä on yleinen ongelma, ja se onkin usein ensimmäisiä merkkejä siitä, että kaikki ei tapahdu aivoissa oikein. Jotkut lapset eivät kuuntele, vaikka heidän kuulossaan ei ole sinällään mitään vikaa. Toiset lapset puolestaan tietävät, mitä he haluaisivat sanoa, mutta eivät pysty ohjaamaan suutaan tuottaakseen haluamiaan sanoja. Jos aivot eivät saa selkeitä viestejä kämmenistä ja silmistä, lapsi ei välttämättä osaa koota palapeliä, leikata tarkasti saksilla tai liimata paperinpaloja tarkasti yhteen. Tämän kaltaiset tehtävät voivat olla lapselle hyvin vaikeita ja sekavia. Lapsen kiinnostusta tämän kaltaiseen tehtävään heikentää se, että hänen aistimuksensa ja reaktionsa niihin eivät ole hänelle merkityksellisiä, eivätkä myöskään tuota iloa. Jotkut lapset saattavat suuttua tai hermostua kosketuksesta ja vältellä toisten ihmisten läheisyyttä. Tuolloin heidän aivonsa eivät pysty jäsentämään iholta saapuvia aistimuksia. Lasten yliaktiivisuuskin johtuu suurelta osin heikosta sensorisesta integraatiosta. (Ayres 2008, 36–37.)

4.4 Aistitoimintojen häiriöt

Erilaiset aistitoimintojen häiriöt aiheuttavat lapsille usein oudolta näyttävää käyttäytymistä. Tämän syynä voi olla aistin yliherkkyys, aliherkkyys tai niin sanottu valkoinen kohina. Kun lapsella on aistiyliherkkyys eli hyper, lapsen mielestä aistimuksia tulee liikaa ja hän kokee ne epämiellyttävän vahvana. Tätä saattaa seurata raivokohtaus tai muutoin aggressiivinen käyttäytyminen. Kun lapsella taas on aistialiherkkyys eli hypo, lapsi kokee saavansa ympäristöstään liian vähän aistimuksia. Tällöin lapsi saattaa aiheuttaa itse itselleen tarpeeksi vahvoja aistikokemuksia painelemalla, lyömällä tai puristelemalla itseään. Valkoisella kohinalla viitataan itse aistijärjestelmän tuottamaan häiriöön tai oman kehon

tuottamiin aistimuksiin. Joku saattaa jumittaa kuuntelemaan omaa sydämenlyöntiä tai verenvirran kohinaa suonissa. Pahan maun tunteminen suussa tai korvien soiminen saattaa olla myös arkea häiritsevä tekijä. (Szegda & Hokkanen 2009, 32.)

Glenn Doman ja Carl Delacato uskoivat jo 1950-luvulla, että aivot kehittyvät käytön myötä. Aivot tarvitsevat stimulaatiota ja liike tuottaa tarvittavan stimulaation. Lapsilla, joilla on kehityksessään jokin viivästyminen, on usein myös aistitoiminnoissa poikkeavuuksia ja huonot motoriset taidot. Tämä tulee esille esimerkiksi silloin, kun lasta pyydetään jäljittelemään nopeatempoisempia liikesarjoja, kuten haara-perus-hyppyjä. Esimerkiksi autistisella tai näkö- tai kuulovammaisella lapsella saattaa olla toistuvaa, aisteihin kohdistuvaa stereotyyppistä käyttäytymistä. Tällaista käytöstä Delacato on kutsunut ”sensorismeiksi”. Tämän tyylistä käyttäytymistä on muun muassa pään keinuttaminen, käden tai jonkin esineen liikuttaminen kasvojen edessä, rytmilliset ääntelyt tai rytmillinen napputelu. Sensorismien eli itsestimulaation avulla lapsi yrittää hoitaa itse poikkeavaa aistijärjestelmäänsä. Tehdessään itsestimulaatiota hän sulkee itseltään maailman, jotta ei saisi ympäristöltään uhkaavia ärsykeitä. Mutta näin lapsen eläminen ja oppiminen käy yhä vaikeammaksi. (Szegda & Hokkanen 2009, 31.)

Aistien toimintaa ja liikunnallisia taitoja voi kehittää erilaisilla harjoituksilla. Ennen harjoitusten aloittamista tiedossa täytyy kuitenkin olla käsitys lapsen aistipoikkeamien laajuudesta sekä hänen liikunnallisista taidoistaan. Lapsen toiminta, reagoiminen eri asioihin ja reagoimatta jättäminen kertovat siitä, mitkä aistit hänellä ovat yliherkkiä, mitä aisteja tulisi aktivoida ja millaisia liikunnallisia taitoja olisi hyvä harjoitella. Kaikkiin tilanteisiin vaikuttaa se, miten lapsen sensomotoriikka toimii eli se, miten lapsen aistit ottavat tietoa vastaan, miten hän pystyy käsittelemään tietoa sekä miten lapsi liikkuu ja toimii. Aistien ja motoriikan toimintaan vaikuttaa aina aikaisemmat kokemukset ja se, kuinka hyvin niitä käytetään uusissa tilanteissa. (Szegda & Hokkanen 2009, 39.)

4.5 Sensorisen integraation terapia

A. Jean Ayres:n teoria sensorisesta integraatiosta on tuonut kipinää tutkimuksiin sekä vaikuttanut sensorisen integraation terapian kehittämiseen merkittävästi. Hän on tutkinut lapsia, joilla on hermostollisia toimintahäiriöitä, oppimisvaikeuksia, kielellisiä häiriöitä

tai aistisäätelyn vaikeuksia. Hän laajensi tutkimuksillaan näkökulmia ja havaitsi kokonaisvaltaisen integraatioprosessin, jonka aivot suorittavat keholle kertoessaan, mitä sen tulee tehdä. Hyppääminen, kiipeäminen, kengännauhojen sitominen ja kirjoittaminen eivät ole helppoja taitoja oppia, varsinkaan kun oppimisen edellytykset eivät ole täysin toimivat. Ayres yhdenmukaisti käsityksemme aistijärjestelmän toimivuudesta; niiden tulee toimia sekä itsenäisesti, että toistensa kanssa yhteistyössä, jotta edellä mainittujen taitojen oppiminen mahdollistuu. Sensorisen integraation terapiassa pääpaino on sensorisen integraation häiriön korjaamisessa, parantamisessa tai sen korvaamisessa. Ennen kouluikää lapsen hermosto kehittyy nopeasti ja tällöin lapsi hyötyy eniten terapiasta. Lynn Balzer-Martin ja A. Jean Ayres oppivat aikanaan tunnistamaan SI-häiriöitä ja hoitamaan niitä. Ayresin mukaan sensorinen integraatio on teoria aivojen ja käyttäytymisen suhteesta, ja silloin kun aivot eivät pysty käsittelemään aistimuksia tehokkaasti, SI-häiriö on ikään kuin ”liikenneuhka aivoissa”. Lynn tiesi, että jos SI-häiriö havaittaisiin jo kolme-viisivuotiaalla lapsella, hän voisi saada terapiaa ajoissa. Tämä puolestaan estäisi myöhemmät ongelmat sosiaalisessa elämässä ja oppimisessa. (Bundy, Lane & Murray 2002, 3-12; Kranowitz 2004, 11–67.)

Lapsen sensorisen integraation terapian (SI-terapia) tavoitteena on luoda lapselle perusta, jolle lapsi rakentaa oppimistaan. Terapiassa ei opeteta lapselle yksittäisiä taitoja. Terapian tavoitteet asetetaan alkuarvioinnissa ja arjen haasteissa ilmenevien ongelmien perusteella yhdessä vanhempien kanssa. Terapian toteutuessa SI-viitekehyksen pohjalta lapsen toiminta nähdään hänen keinonaan kommunikoida ympäristönsä kanssa ja vastata niihin kehityksellisiin sensorisiin tarpeisiin, joita hänellä on. SI -terapia on aina lääkinällistä kuntoutusta, useimmiten toimintaterapiaa, joskus myös fysioterapiaa. Terapeutilla tulee olla erikoistumiskoulutus sensorisen integraation teoriaan ja terapiaan. (Sensorisen Integraation Terapian Yhdistys i.a.)

Terapia toteutetaan runsaasti aistikokemuksia sisältävässä ja toimintamahdollisuuksia tarjoavassa terapiaympäristössä. Terapiassa käytetään monipuolisesti sensorisen integraation terapian välineistöä, kuten keinoja, liukuja, suuria renkaita ja kookkaita tyynejä/palikoita. Näiden välineiden avulla lasta houkutellaan aktiiviseen toimintaan vaatien häneltä runsasta kehon aistien käyttöä. Välineistöä käytetään sen mukaan, että lapsen vahvistamista vaativat kehityksen alueet tulevat käyttöön. Toiminnan haasteellisuus porrastetaan vastaamaan lapsen kykyjä ja terapian tavoitteita niin, että lapsi joutuu yrittämään

ja ponnistelemaan, mutta siten että hän onnistuu. (Sensorisen Integraation Terapian Yhdistys i.a.)

Terapian tavoitteena on saada lapsi osallistumaan leikin varjolla toimintaan mahdollisimman aktiivisesti, vaikka terapeutti ohjaa toimintaa, lapselle tulee kokemus, että hän itse suunnittelee ja toteuttaa leikin eli toiminnan. Toiminta näyttää sujuvalta hauskalta leikiltä, johon lapsi osallistuu innolla, mutta todellisuudessa terapeutti ohjaa tilannetta hyvin intensiivisesti, analysoiden lapsen toimintaa ja ollen koko ajan valmiina tukemaan lapsen kehitystä eteenpäin. (Sensorisen Integraation Terapian Yhdistys i.a.)

4.6 Aikaisemmat opinnäytetyöt aiheeseen liittyen

Löysimme kolme aikaisempaa opinnäytetyötä lapsen sensomotoriseen kehitykseen ja toimintaan liittyen. Marja Laakson ja Marjut Parviaisen tekemä opinnäytetyö Metropolia-ammattikorkeakoulussa vuonna 2009 käsittelee sensomotoristen liikuntaleikkien soveltamista päiväkotiympäristöön. Sen tavoitteena oli tutkia, sopivatko opinnäytetyön tekijöiden valitsemat sensomotoriset leikit ja leikkivälineet 3–6 vuotiaille lapsille ja miten ne soveltuvat päiväkotiympäristöön. Katri Kotalan tekemä opinnäytetyö Seinäjoen ammattikorkeakoulussa vuonna 2013 käsittelee 1–5 vuotiaiden lasten sensomotorisen kehityksen tukemista liikuntaleikkien avulla. Hänen työnsä tarkoituksena oli tarjota perhepäivähoitajille koulutuspäivän myötä uutta tietoa erilaisista liikuntaleikeistä ja aktiviteeteista, joilla he voivat tukea lapsen sen hetkistä sensomotorista kehitystä sekä motorista oppimista. Anna-Sofia Luhta ja Anniina Pajala ovat puolestaan tehneet opinnäytetyön alle yksivuotiaan lapsen sensomotorisesta kehityksestä ja sen tukemisesta Seinäjoen ammattikorkeakoulussa vuonna 2012. Heidän opinnäytetyönsä tarkoituksena oli lisätä vanhempien tietoutta alle yksivuotiaan lapsen sensomotorisesta kehityksestä sekä tarjota keinoja lapsen aktivoimiseen sensomotorista kehitystä tukevalla tavalla. Tämän työn tavoitteena oli luoda opaslehtinen alle yksivuotiaan lapsen vanhemmille lapsen sensomotorisesta kehityksestä sekä sen tukemisesta. (Kotala 2013, 6–45; Laakso & Parviainen 2009, 1–37; Luhta & Pajala 2012, 1–38.) Nämä kaikki olivat toiminnallisia opinnäytetöitä, jotka ovat kehittäneet varhaiskasvatushenkilöstön ammattitaitoa sekä lisänneet tietoutta sensomotorisen kehityksen tukemisen merkityksestä.

5 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAT JA MENETELMÄT

5.1 Opinnäytetyön tavoite

Opinnäytetyömme tavoitteena on kehittää selkeä ja helppokäyttöinen ideavihkonen päivähoitoon. Ideavihkonen soveltuu käyttöön myös muille lapsi- ja perhetyössä oleville ammattilaisille. Sen tarkoitus on antaa käytännön vinkkejä lapsen sensomotorista kehitystä tukevasta toiminnasta arjessa. Ideavihkonen on sen kokoinen, että se on helppo kiinnittää päivähoitoryhmän ilmoitustaululle, josta se on helppo napata mukaan, kun vinkkejä toimintaan kaivataan nopeasti. Päivähoidossa päivät rakentuvat tehtyjen suunnitelmien pohjalle, mutta joskus tilanteet muuttuvat, ja suunnitelmia joudutaan myös muuttamaan nopeasti. Tällöin on hyvä olla nopeasti saatavilla ideoita, joita lasten kanssa toimiessa voi helposti toteuttaa. Ideavihkosessa on toiminnallisia leikkejä ja harjoituksia, joilla kehitetään ja vahvistetaan lasten sensomotorista kehitystä.

Teimme kehittämistyömme pohjalle alkukartoituskyselyn koko Kuopion kaupungin päivähoiton henkilöstölle. Kyselyllä pyrimme kartoittamaan henkilöstön tietoutta päivähoitokäisen lapsen sensomotorisesta kehityksestä sekä toiminnasta. Kuopion kaupungin päivähoiton palvelupäällikön, Tuula Nuotion (henkilökohtainen tiedonanto 23.2.2016) mukaan päivähoitossa oli vuoden 2015 lopussa työntekijöitä yhteensä 306 lastentarhanopettajaa ja 399,5 lastenhoitajaa. Alkukartoituskyselyyn vastasi yhteensä 23 Kuopion kaupungin päivähoiton työntekijää. Webropolin kautta tulleita vastauksia tuli 12 kpl ja paperisena palautui 11 kpl. Paperisista vastauksista kaksi kappaletta oli kolmen henkilön (tiimin) yhteinen vastaus.

Ideavihkosen tarkoituksena on myös muistuttaa päivähoiton henkilökuntaa sensomotorisen kehityksen tärkeydestä ja vaikutuksesta lapsen henkiseen ja sosiaaliseen kehitykseen sekä aistihäiriöiden vaikutuksesta lapsen käytökseen. Kyselyn tulokset analysoimme ja otimme vastaukset huomioon ideavihkosta kehittäessämme.

5.2 Lähtökohtana kehittämispainotteinen työ

Kehittämispainotteista opinnäytetyötä voidaan kutsua myös toiminnalliseksi opinnäytetyöksi. Siinä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi. Kehittämispainotteisen opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa jotakin konkreettista käytännön toimintaan esimerkiksi järjeistämällä toimintaa tai suunnittelemalla uusia tuotteita tai palveluja. Kehittämispainotteiset opinnäytetyöt jaetaan kahteen ryhmään. Nämä ovat tuotekehittely eli produktio, jossa tuotoksena on uusi tuote tai palvelu sekä kehittämishanke, jossa tuotoksena on kehittämisen ja kokeilun jälkeen uusia toimintamenetelmiä ja työtapoja. Joskus opinnäytetyössä voi olla piirteitä näistä molemmista. Tuotekehityksen tarkoituksena on tehdä tietyille käyttäjäryhmälle toiminnan kehittämiseksi jokin tuote tai palvelu. Tämä voi olla esimerkiksi informaatiopaketti, kotisivut, perehdyttämispöytäkirja tai turvallisuusohjeistus. Kehittämispainotteinen opinnäytetyö, joka painottuu tuotekehittelyyn, rakentuu tuotoksesta ja siihen liittyvästä kirjallisesta raportista. Meidän opinnäytetyömme on tuotekehittelyä, jonka tuotoksena valmistui ideavihkonen päivähoiton käyttöön. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 33–34.)

Vaikka opinnäytetyömme on kehittämispainotteinen työ, se sisältää alkukartoituskyselyn myötä myös laadullisen tutkimuksen piirteitä. Laadullisilla eli kvalitatiivisilla menetelmillä tarkoitetaan tavallisesti ei-tilastollisia menetelmiä. Kvalitatiivisten ja tilastollisten menetelmien välillä oleva ero on lähinnä tavoissa, joilla niiden tieteellinen selitysvoima osoitetaan. Tilastolliset menetelmät nojautuvat matemaattisiin keinoihin osoittaakseen tutkittavan asian tieteellisyyden ja kvalitatiivisten menetelmien käyttäjät puolestaan keskittävät huomionsa aineiston hankintaan. Kvalitatiivisin menetelmin saadut tutkimustulokset voivat muistuttaa tärkeälläkin tavalla ihmisten olemassaolosta sekä heidän tarpeistaan, toiveistaan ja tunteistaan. Kvalitatiivisen tutkimuksen kohderyhmällä on myös paremmat mahdollisuudet vaikuttaa myös itse tutkimusprosessiin. (Grönfors 2011, 4.) Opinnäytetyömme alkukartoituskyselyn kohderyhmä osallistui kyselyyn vastaamisen myötä laadulliseen tutkimukseemme, jolla selvitimme päivähoiton henkilöstön tietoutta lapsen sensomotorisesta kehityksestä ja toiminnasta. Heillä oli myös mahdollisuus kyselyn kautta antaa meille informaatiota, millaista tietoutta he tarvitsevat aiheesta lisää.

5.3 Yhteistyötaho ja alkukartoituskysely

Pyysimme työhömmme yhteistyötahoksi Kuopion kaupungin varhaiskasvatuspalveluita, päivähoitoa. Kuopion kaupungin varhaiskasvatuspalvelut tarjoavat yhdessä perheiden ja muiden toimijoiden kanssa lapsille turvallisen, sekä kehitykselle, oppimiselle ja leikille suotuisan kasvuympäristön. Varhaiskasvatuksen arvoihin kuuluvat palveluhenkisyys, luottamuksellisuus sekä lasten ja perheiden osallisuus. Varhaiskasvatus on toimintaa, joka tukee lapsen kasvua itseensä luottavaksi, yhteistyökykyiseksi sekä vastuuntuntoiseksi ihmiseksi. (Kuopion kaupunki i.a.) Tarvitsimme tutkimukseemme luvan alkukartoituskyselyä varten. Tutkimuslupapyyntöön päivähoiton henkilöstön alkukartoituskyselystä toimitimme päivähoiton palvelupäällikölle, Tuula Nuotiolle, joulukuussa 2015. Tutkimuslupapäätöksen saimme tammikuussa 2016. Päivähoiton henkilöstön alkukartoituskyselyn toteutimme tammi-helmikuussa 2016.

Keräsimme empiirisen aineiston idea-vihkosta varten alkukartoituskyselyllä (LIITE 1). Empiirinen tutkimus on kokemukseen perustuvaa ja sen tunnusmerkkejä ovat tutkimusta varten kootut aineistot ja näiden käsittelyyn käytettävät tutkimusmenetelmät sekä se, että tutkimustulokset saadaan konkreettisia havaintoja tekemällä ja analysoimalla näin tutkimuskohdetta (Itä-Suomen yliopisto i.a.)

Webropol-kyselyn Kuopion päivähoiton henkilöstölle toteutimme tammi-helmikuussa 2016. Ensin teimme testikyselyn, jonka jälkeen muokkasimme kyselyä ja testasimme uudestaan. Itse kyselyssä oli lyhyt kuvaus aiheesta, työstä ja tarkoituksesta sekä viisi avointa kysymystä ja yksi suljettu. Kysely toteutettiin sähköisenä ja sen raportit tulivat suoraan omaan sähköpostiin. Yhteistyöpäiväkotiin, Neulasen päiväkotiin, kysely toteutettiin paperiversiona. Alkukartoituskyselyn kysymykset olivat seuraavanlaiset:

1. Millainen tietoperusta sinulla on päivähoitoikäisen lapsen sensomotorisesta kehityksestä sekä sen tukemisesta?

2. Missä lapsen kehitysvaiheessa sensomotorisen kehityksen tukeminen on mielestäsi tärkeintä?
 - 0-2 v.
 - 3-5 v.
 - 6-7 v.
3. Miten tuet ja vahvistat lapsen sensomotorista kehitystä päivähoidon arjessa?
4. Millaisia toiveita teillä on ideavihkoseen, johon kokoamme sensomotorista kehitystä tukevia toimintamalleja?
5. Heräsikö aiheesta muita ajatuksia? Kiitos ajastasi!:)

Opinnäytetyömme alkukartoituskyselyn kohderyhmä osallistui kyselyyn vastaamisen myötä laadulliseen tutkimukseemme, jolla selvitimme päivähoidon henkilöstön tietoutta lapsen sensomotorisesta kehityksestä ja toiminnasta. Heillä oli myös mahdollisuus kyselyn kautta antaa meille informaatiota, millaista tietoutta he tarvitsevat aiheesta ja millaisiin arjen tilanteisiin he kaipaavat toimintavinkkejä. Kvalitatiivinen tutkimus olikin hyvä ratkaisu, kun teimme alkukartoituskyselyn eli esitutkimuksen opinnäytetyömme aiheesta. Laadullisen tutkimuksen avulla voi nostaa erilleen esiolettamuksia tutkittavasta aihealueesta, jonka varassa voi jatkaa eri tavoin tutkimuksen työstämistä. (Aaltola & Valli 2010, 21.)

Kyselytutkimuksen etuina pidetään sen helppoutta ja tehokkuutta. Kyselytutkimuksessa voidaan lisäksi kysyä monia asioita ja saada paljon henkilöitä vastaamaan, ja näin laajan tutkimusaineiston kerääminen on mahdollista. Mikäli kysely on suunniteltu huolellisesti, voidaan aineisto käsitellä ja analysoida nopeasti jo kehitettyjen analyysitapojen ja raportointimuotojen avulla. Kyselytutkimuksen heikkouksina puolestaan pidetään niiden pinnallisuutta ja vaatimattomuutta. Lisäksi vastaajien todellista suhtautumista kyselyyn ei välttämättä voida varmistaa eikä vastaajien perehtyneisyyttä kyselyn aiheeseen var-

masti tietää. Väärinymmärryksien kontrollointi ei ole helppoa. Heikkouksina voidaan pitää myöskin hyvän kyselyn tekemiseen kuluvaan aikaan ja vaivaa sekä kyselyyn vastaamattomuus, joka voi joskus nousta suureksikin (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 195).

Kyselytutkimuksessa kyselylomake on syytä suunnitella riittävän hyvin. Täytettyyn lomakkeeseen ei voi enää tehdä muutoksia. Kokonaisuus, jossa sekä sisällölliset että tilastolliset näkökulmat toteutuvat, on hyvä. Kyselylomakkeella voi olla sekä avoimia että suljettuja osioita. Suljettujen kysymysten vastausvaihtoehdot selkeyttävät mittausta sekä helpottavat analyysia. Avoimista kysymyksistä saatetaan saada hyvin tärkeääkin tietoa, joka voisi muuten jäädä kokonaan tulematta ilmi. (Vehkalahti 2014, 20–25.)

Saatekirje kertoo vastaajalle mistä kyselyssä on kysymys, tekijät ja mihin tulosta tarvitaan ja käytetään. Saatekirje voi joko motivoida vastaamaan kyselyyn tai hylätä sen kokonaan. Mikäli saatekirje on epämääräinen tai ylimalkainen, ei vastaaja välttämättä noteeraa kyselyä lainkaan. Kun aihe on valmiiksi kiinnostava, voidaan sillä jo saavuttaa hyvä vastausmotivaatio. Kuitenkin hyvällä saatekirjeellä voi herättää vastaajan kiinnostuksen sekä vaikuttaa vastauksen luotettavuuteen. Kyselytutkimuksissa verkkolomakkeet ovat yleistyneet ja niissä on paljon hyviä puolia. Vastaukset tallentuvat automaattisesti sähköiseen muotoon, joka säästää aikaa. Toisaalta verkkolomakkeiden kanssa voi tulla tavoitettavuusongelmia, koska ei tiedetä, onko käytettävissä verkkoyhteys ja tietokonetta tai onko verkossa vastaaminen vastaajalle luontevaa. Kyselyyn vastaaminen kannattaa tehdä mahdollisimman helpoksi. Kyselyn on hyvä olla kieleltään selkeä, tiivis ja ulkoasultaan houkutteleva. Kysely kannattaa testata etukäteen, sillä kyselyn tekijäkin voi väsyä eikä enää havainnoi mahdollisia ongelmatilanteita, joihin vastaaja saattaa törmätä. Testaajien on hyvä olla kohderyhmää, näin saadaan mahdollisimman todenmukainen käsitys, onko kysely ymmärrettävä ja kysymykset tarkoituksenmukaisia. Testauksen avulla ongelmakohtat voidaan korjata ennen varsinaista tiedonkeruuta. (Vehkalahti 2014, 47–48.)

5.4 Alkukartoituskyselyn tulokset

Kyselytutkimuksen sisällön analyysiin on hyvä ryhtyä pian aineiston keräämisen jälkeen, jolloin aineisto vielä inspiroi tutkijaa. Myös täydennystä ja selvennystä on helpompi tarvittaessa hakea. Sisällön analyysissa etsitään merkityksiä ja yritetään tulkita vastauksia

oikein sekä tutkija pohtii, mikä merkitys saaduilla tuloksilla on. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa analysoidaan jo tutkimusprosessin aikana, jolloin tapahtuu osittain samanaikaista aineiston keräämistä ja analysointia. (Hirsjärvi ym. 2009, 223–224.)

Alkukartoituskyselymme vastasi yhteensä 23 Kuopion kaupungin päivähoiton työntekijää. Webropolin kautta tulleita vastauksia tuli 12 kpl ja paperisena palautui 11 kpl. Paperisista vastauksista kaksi kappaletta oli kolmen henkilön (tiimin) yhteinen vastaus. Kuopion kaupungin päivähoiton palvelupäällikön, Tuula Nuotion (henkilökohtainen tiedonanto 23.2.2016) mukaan päivähoitossa oli vuoden 2015 lopussa työntekijöitä yhteensä 306 lastentarhanopettajaa ja 399,5 lastenhoitajaa.

Teimme alkukartoituskyselyn sisällön analyysia sisällönerittelyllä ja – järjestelyllä. Kokosimme vastaukset yhteen ja tämän jälkeen tutkimme vastauksien sisältöä. Vastauksissa oli paljon samankaltaisuuksia, jotka järjestelimme vielä yhteen ja lopulta saimme kokonaiskuvan sekä vastaukset niihin asioihin, joihin pyrimmekin. Kyselyllä pyrimme keräämään tietoa varhaiskasvatushenkilöstön tietoisuudesta sensomotorisen kehityksen tukemisessa sekä sitä, millä tavoin he tätä arjen toiminnoissa toteuttavat. Henkilöstön omat toiveet ideavihkosen sisällöstä otimme huomioon vihkosta tehdessämme. Kyselyssä kävi ilmi, että varhaiskasvatushenkilöstöllä on jonkin verran tietoa lapsen sensomotorisesta kehityksestä. Osa henkilöstöstä on saanut tietonsa oman koulutuksensa tai työkokemuksensa kautta ja osa on käynyt työnantajan järjestämässä täydennyskoulutuksissa. Osa Kuopion kaupungin varhaiskasvatushenkilöstöstä on käynyt työnantajan järjestämän lapsen sensomotorinen kehitys-koulutuksen ja sitä on pidetty yhtenä parhaimmista täydennyskoulutuksista. Havaintojemme mukaan varhaiskasvatushenkilöstö ei toteuta siitä huolimatta kuitenkaan lapsen sensomotorista toimintaa arjessa niin paljoa, kuin pitäisi. Suurin osa kyselyyn vastaajista piti sensomotorisen kehityksen tukemista tärkeimpänä 0–2-vuoden iässä, ja pieni osa piti sitä tärkeimpänä 3–5-vuoden iässä. Vastaajat kertoivat vahvistavansa lapsen sensomotorista kehitystä päivähoiton arjessa muun muassa liikunnan ja leikkien keinoin ja tarjoamalla aistimuksia erilaisissa toiminnoissa. Vastaajat toivoivat ideavihkoseen erilaisia, yksinkertaisia ja konkreettisia toimintahetkimällejä, joita on helppo toteuttaa. Vastaajat antoivat myös palautetta siitä, että aihe on tärkeä ja ideavihkonen on päivähoiton arkea tukeva työväline.

Alkukartoituskyselymme vastausmarginaali oli todella pieni. Koska opinnäytetyömme on kehittämispainotteinen työ, ei tämä vaikuttanut työmme luotettavuuteen tai sen etene- miseen. Saimme vastauksia kuitenkin sen verran, että ideavihkosen työstäminen pääsi etenemään. Pohdimme yhdessä sitä, mistä vähäinen vastausmäärä saattoi johtua. Toimi- timme kyselyn linkin Kuopion kaupungin päivähoiton palvelupäällikölle, joka toimitti linkin eteenpäin jokaisen päiväkodin johtajalle. Johtajat välittivät kyselyn eteenpäin työn- tekijöilleen. Saimme myöhemmin tietää, etteivät kaikki päivähoiton työntekijät olleet saaneet kyselyä, joten kyselyn jakelussa on tapahtunut katkoksia. On ymmärrettävää, että opinnäytetyö- ynnä muita kyselyitä tulee henkilöstölle paljon, mutta mielestämme nämä olisi kuitenkin tärkeää välittää eteenpäin kaikille työntekijöille. Jokainen työntekijä arvioi sitten itse, pystyykö vastaamaan kyselyyn. Toinen asia, jota pohdimme, oli kyselyn saa- tekirjeen tärkeys. Saatekirjeen olisi hyvä olla selkeä ja ajatuksia herättävä, jotta vastaa- jalla herää mielenkiinto asiaan. Siinä tulee selkeästi tulla esille, miksi kyselyyn kannattaa vastata ja onko vastauksella vaikuttavuutta asioihin. Meidän saatekirjeemme alkukartoi- tuskyselyn alussa oli tiivis, mutta se antoi vastaajille mielestämme riittävästi tietoa kyse- lyn sisällöstä sekä siitä, mihin pyrimme kyselyllä.

5.5 Ideavihkosen rakentuminen

Hyvän oppaan tarkoitus on auttaa lukijaa tietämään, tekemään ja oppimaan uutta. Lukijan tarpeet ovat oppaan sisällön perusta. Ohjeiden ja neuvojen tulee olla selkeitä, helppolu- kuisia ja helposti ymmärrettäviä. Oppaan voi kuvittaa käyttämällä erilaisia kuvia, piirroksia jne. Opas voi myös perustua kuviin, joita lyhyt teksti avaa, ja oppaan tekstiin tulee kiinnittää huomiota. Ammattislangia, murretta, lakikieltä tai arkista ilmaisua ei tule käyt- tää ellei ole varma kohderyhmästä tai omasta taidosta käyttää niitä. Turvallisinta on käyt- tää yleissuomea. Oppaan ulkoasu on siisti, ja kannessa voi olla kuva, joka johdattaa luki- jaa aiheeseen tai herättää lukijan mielenkiinnon. Oppaan sisällön tulee olla selkeä ja joh- donmukainen. (Rentola 2006, 92–94, 103; Parker 1998, 33–35.)

Ideavihkosen toteutuksessa otimme huomioon alkukartoituskyselystä saadut yhteistyöta- homme, Kuopion kaupungin päivähoiton henkilökunnan, toiveet. Alkuun tutkimme kir- jallisuutta ja haastattelimme useampaa fysio- ja toimintaterapeuttia sekä päivähoiton työntekijöitä saadaksemme ideoita ideavihkoseen tulevasta toiminnasta. Alkuun jokainen

ryhmäläinen etsi ideoita ja leikkejä, joista lopuksi yhdessä valitsimme ideavihkoseen tulevat toiminnot. Halusimme ideavihkoseen toiminnallisia leikkejä, mutta myös vinkkejä kuinka kehittää lapsen sensomotoriikkaa arkisissa tilanteissa. Ideavihkosen toiminnot ja leikit ovat suuntaa antavia, joiden tarkoituksena on antaa henkilökunnalle ideoita ja vinkkejä arkeen. Vihkosen alussa rohkaisimme henkilökuntaa käyttämään mielikuvitusta toimintojen toteutuksessa. Tämän vuoksi emme jaotelleet toimintoja ikäryhmittäin, vaan toimintoja voi käyttää ja muokata lasten iänmukaista kehitystä vastaavaksi.

Esipuheella houkutellaan lukijaa syventymään teokseen, sekä siinä kerrotaan teoksen perusajatus ja merkitys. Esipuheella johdatellaan teoksen aiheeseen, selvitetään ongelman taustoja, kerrotaan teoksen tarkoitus ja määritellään aihe. (Mertanen 2006, 50–51.) Ideavihkosen alkuun kirjoitimme taustatietoa sensomotoriikasta ja ideavihkosen käyttötarkoituksesta. Alkutekstin halusimme pitää mahdollisimman tiiviinä ja helppolukuisena.

Julkaisun käyttötarkoitus ohjaa ulkoasun suunnittelua ja ominaisuuksia. Julkaisun lajityypistä viestii julkaisun ulkoasu, jonka pitää olla linjassa sisällön kanssa. Ulkoasun suunnittelussa tulee huomioida julkaisun luonne ja käyttötarkoitus, kohderyhmä, resurssit, kuten budjetti, kuvien laatu, määrä ja koko sekä osioiden luonne, sillä kirjan rakenne vaikuttaa esimerkiksi aukeaman tilajakoon. Johdonmukainen järjestely selkeyttää lukukokemusta. Kuvitukseen voi käyttää joko valokuvaa tai piirrosta. Valokuvaa käytetään yleensä kuvattaessa tai todistaessa jotakin tapahtumaa tai esittäessä joku yksittäinen henkilö tai ryhmä. Piirroset sopivat herättämään mielikuvia ja tunnelmia sekä kuvaamaan monimutkaisia esineitä. (Hatva 2006, 79–81; Parker 1998, 108–109.)

Ideavihkosen pääpaino on toimintojen esittelyssä, joita hahmotamme kuvilla ja lyhyellä tekstillä. Päädyimme hahmottamaan toimintoja yksinkertaisilla piirustuksilla pitääksemme ideavihkosen selkeänä kokonaisuutena. Piirtäjänä meillä toimi Venla Kainulainen. Kuvateksteihin kirjoitimme ranskalaisilla viivoilla yksinkertaiset toimintaohjeet sekä miten toiminta kehittää sensomotoriikkaa. Kokeilimme eri vaihtoehtoja sijoittaa toimintaohjeet, jotka mielestämme olivat lopulta selkeimmät kuvien vieressä. Sivuille jätettiin väljyyttä ja tilaa myös mahdollisia käyttäjän omia muistiinpanoja ja ideoita varten.

Päädyimme mustavalkoiseen toteutukseen sen selkeyden, taloudellisuuden ja helpon tulostuksen vuoksi. Vihkosen kooksi päätimme A5, sen kätevän käyttökoon vuoksi. Vihkonen luotiin Apple Mac Book Pro-tietokoneen toimisto-ohjelmistolla LibreOffice draw. Ohjelman avulla vihkosen graafinen suunnittelu ja sivujen asettelu onnistuivat parhaiten. Vihkosen graafisessa toteutuksessa apunamme toimi Jani Losoi. Tehokas graafinen suunnittelu perustuu hyvään järjestelyyn. Se ohjaa lukijan silmää ja selventää seikkojen suhteita julkaisussa. Käyttämällä erilaisia järjestelytyökaluja luodaan kuville ja teksteille haluttu muoto ja näin määritellään julkaisun tehtävä. (Parker 1998, 23.)

Ennen lopullisen version hyväksymistä käytimme ideavihkosta arvioitavana fysioterapeutilla, lastenhoitajalla ja lastentarhanopettajalla. Heiltä hyväksynnän saatuamme teimme viimeiset loppumuokkaukset. Ideavihkoseen saimme koottua alkuun tiiviin tietokun sensomotoriikasta sekä monipuolista toimintaa ja leikkejä päivähoidon arkeen. Mielestämme onnistuimme ideavihkosen sisällössä, joka on monipuolinen ja johdonmukainen. Arviointi asiantuntijoilla toi ideavihkoseen luotettavuutta. Ne varhaiskasvatuksen työntekijät, joiden arvioitavana käytimme vihkosta, olisivat halunneet vihkosen jo käyttöön. He toivat selkeästi esille, että vihkosessa on hyviä toimintaideoita ja niistä syntyi heidän mielessään jo uusia ideoita. Ideavihkonen palvelee näin ollen tarkoitustaan, sillä olemme tavoitelleet juuri sitä, että se synnyttäisi uusia ideoita ja toimintamalleja arkeen. Vihkonen luovutetaan Kuopion kaupungin päivähoidon henkilöstön käyttöön opinnäytetyön julkistamisen jälkeen. Ideavihkosen ulkoasu on mielestämme myös onnistunut, sillä se on tavoitteiden mukaisesti selkeä, kätevän kokoinen ja helppokäyttöinen. Paperisen version lisäksi ideavihkonen on myös sähköisessä muodossa, jotta sitä on helppo muokata ja tulostaa tarvittaessa lisää. Sähköinen versio lisää myös ideavihkosen käyttöarvoa. Aioimme esittää opinnäytetyöprosessimme loppuvaiheessa Kuopion kaupungin it-henkilöstölle sitä, voisivatko he työstää kehittämästämme ideavihkosesta varsinaisen internetissä selattavan vihkosen.

5.6 Arviointi

Opinnäytetyömme eteni suunnitelmien mukaan ja saavutimme työllemme asettamamme tavoitteet. Syksyn 2015 ja alkukevään 2017 välisenä aikana työmme eteni niin teoria-

osuuden työstämisellä että alkukartoituskyselyn kautta ideavihkosen työstämisellä. Opin- näytetyön arviointiprosessiin ilmoitauduimme maaliskuun 2017 puolivälissä. Yhteistyö on ollut sujuvaa siitäkkin huolimatta, että ryhmän jäsenillä on ollut paljon muitakin opintoja sekä työ- ja harjoittelukuvioita samanaikaisesti järjestettävänä. Koko opinnäytetyöprosessimme ajan olemme pitäneet opinnäytetyöpäiväkirjaa työskentelymme etene- misen vaiheista.

Kun kirjoittaminen tapahtuu yhteiskirjoittamalla, vaatii se oman ja toisen tekstin nively- misen jatkuvaa arviointia, palautteen antamista sekä mahdollisten muutosehdotusten pe- rustelemista. Kun ryhmän jäsen toimii ajoittain lukijana ja kirjoittajana, tuo hän näin oman luovan ja samalla kriittisen panoksensa tekstiin. Kirjoituksen työstäminen ryhmässä vaatii enemmän aikaa ja yhteistoiminnallisia taitoja. Hankaluuksia voi syntyä yhteisten aikataulujen rakentamisesta. (Viskari 2000, 86.)

Olimme varanneet hyvin aikaa tehdä opinnäytetyötä, joten saimme rauhalliseen tahtiin kirjoittaa ja kehittää työtä toisten koulutehtävien lomassa. Työskentelymme sujui luonte- vasti ja jokainen ryhmän jäsen antoi oman panoksensa työhön ja osallistui tasapuolisesti ideoimaan, kehittämään ja kirjoittamaan työtä. Ryhmämme työsti opinnäytetyötä yhtei- sestä Google Drivella, jonne loimme tiedoston. Driveen jokainen pääsi tuottamaan tekstiä sekä kommentoimaan muiden aineistoa. Lisäksi ryhmällämme oli What`s App-puhelin- sovelluksessa ryhmä, jonka kautta pystyimme olemaan sujuvasti yhteydessä toisiimme. Sovituille koulun järjestämille tunneille jokainen osallistui ja jos joku sairauden tai muun painavan syyn vuoksi estyi, hän ilmoitti tästä muille ryhmäläisille. Aika ajoon kokoon- nuimme myös yhteen työstämään opinnäytetyötämme. Jokainen ryhmän jäsen on antanut oman panoksensa työhön ja osallistunut tasapuolisesti ideoimaan, kehittämään ja kirjoit- tamaan työtä. Yhteistyömme Kuopion kaupungin varhaiskasvatuspalveluiden kanssa su- jui hyvin. Saimme tutkimusluvan nopeasti sekä arvokasta palautetta ja ohjeita aina kun niitä tarvitsimme. Alkukartoituskyselyn vastausprosentti oli pettymys ja myöskin yllät- tävä. Se ei kuitenkaan vaikuttanut ideavihkosen laatuun eikä lopputulokseen. Ideavihko- sesta saatu hyvä palaute työntekijöiltä on antanut meille varmuutta ja uskoa, että vihkonen työvälineenä on onnistunut, odotettu ja toivottu.

6 POHDINTA

6.1 Opinnäytetyön vaikuttavuudesta

Opinnäytetyömme lähtökohtana on muistuttaa päivähoidon henkilökuntaa lapsen sensorisen kehityksen tukemisen tärkeydestä ja antaa helppoja keinoja sen tukemiseksi päivähoiton arjessa. Tämän myötä kehitimme ”Sensorista toimintaa arkeen”-ideavihkosen (LIITE 2), jossa on päivähoitoikäisen lapsen sensorista kehitystä tukevia toimintamalleja. Ideavihkosen toimintoja voi toteuttaa osittain päivähoiton arkipäiväisissä tilanteissa ja osittain ottaa leikkihetkiin mukaan. Päivähoiton henkilöstö voisi hyödyntää ideavihkosen antia myös varhaiskasvatussuunnitelma-keskusteluissa lasten vanhempien kanssa. Päivähoiton ammattilaiset ovat avainasemassa jakamaan tietoa sensorisen kehityksen tukemisen merkityksestä myös perheille.

Opinnäytetyömme aihe on ollut mieleinen ja tarpeellinen kaikille ryhmäläisille. Vaikka työ on suunnattu varhaiskasvatuksen kentälle, on aihe tärkeä myös lastensuojelun saralla ja ideavihkosta voi käyttää myös esimerkiksi perhekuntoutuksessa. Ideavihkosen suunnittelu ja teoretiedon etsiminen siihen oli hyödyllistä ja silmiä avaavaa. Saimme itsekin lisää tietoa siitä, kuinka suurella osalla sensorinen kehitys sekä sen häiriöt ovat lapsen kehitykselle ja käytökselle. Osa ryhmäläisistämme on työskennellyt päivähoitossa ja todennut, että arjen työssä henkilöstöä pitäisi saada paneutumaan enemmän lapsen sensorisen kehityksen kehittämiseen. Päivähoiton arjessa lasten leikeissä on paljon leluja, eikä niinkään sellaisia ympäristöjä, jotka aktivoisivat lasta liikuttamaan kehoaan ja aktivoimaan aistejaan. Toivomme tämän opinnäytetyön antavan varhaiskasvatuksen kentälle uutta intoa kehittää toimintoja siihen suuntaan, että lapsen sensorinen kehitys ja sen tukeminen on entistä merkityksellisempää.

Opinnäytetyömme tukee ammatillista kehittymistämme sosionomeina. Perehtyminen päivähoitoikäisen lapsen kasvuun ja kehitykseen ja sen painottaminen sensoriseen kehitykseen sekä sitä tukevaan toimintaan antaa lisää tietoutta asiasta ja valmiuksia toimia lasten kanssa tulevaisuuden ammattiteissämme. Ryhmästämme kaksi on suorittanut lapsi- ja perhetyöhön erikoistumisen lisäksi lastentarhanopettajan kelpoisuuden. Toiminnallisten menetelmien käyttö on olennainen osa sosionomin työtä eri ammattiteissa lapsi-

ja perhetyön alueella. Ammatilaisen on tärkeää havaita lapsen mahdolliset kehityksen häiriöt sekä tukea niin lasta kuin hänen perhettään oikealla tavalla ja oikea-aikaisesti.

6.2 Eettisyys ja luotettavuus

Työstäessämme opinnäytetyötämme olemme pyrkineet huomioimaan eettiset työskentelytavat. Eettisestä näkökulmasta ihmisen kunnioitus, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja oikeudenmukaisuus ovat tutkimus- ja kehittämistoiminnan tavoitteena. Diakissa eettisten näkökulmien painottaminen on erityisen tärkeää, sillä koulutusohjelmien luonne ja ammattikorkeakoulun arvot sitä peräänkuuluttavat. Rakentava kriittisyys käytäntöihin ja saatuja tietoja kohtaan luo parhaillaan pohjan hyvien ammattikäytäntöjen kehittämiseksi ja niiden arvioinnille. On merkittävää muistaa työskennellä eettisesti suhtautuen niin työhön, yhteistyötahoihin kuin henkilöihin, joiden elämäntilanteesta työtä tehdään. Opinnäytetyön tekijöiden eettisyys tulee esille myös yhteisten pelisääntöjen noudattamisessa esimerkiksi aikataulujen ja sovitun sisällön suhteen. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11–12.)

Työn rajaaminen ja selkeä esittäminen luo hyvän pohjan eettisesti korkeatasoiselle työskentelylle. Työssä tulisi käsitellä eri näkökulmia tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti. Tutkijan kuuluu olla lähdekriittinen tarkistaen muun muassa tiedon luotettavuus, soveltuvuus ja taustalla olevat motiivit. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12.) Lähteet opinnäytetyöhön olemme valinneet kriittisesti ja olemme pyrkineet valitsemaan luotettavia lähteitä. Haastattelemamme henkilöt ovat olleet tietoisia siitä mihin haastattelun tuloksia käytetään sekä opinnäytetyömme tavoitteista.

6.3 Mahdolliset jatkotutkimukset

Tämän opinnäytetyön työstämisen aikana mieleemme nousi useitakin ajatuksia siitä, miten aihetta voisi työstää jatkossa. Aistisäätelyn pulmat lähtevät usein sensomotorisen kehityksen osa-alueelta, ja näiden tarkempi tutkiminen voisi antaa enemmän eväitä lasten kanssa työskenteleville tahoille. Yksi mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi se, miten sensomotorinen kehitys, sen tukeminen sekä siinä ilmenevät ongelmat vaikuttavat kouluikäiseen lapseen ja hänen oppimisvalmiuksiinsa. Toinen asia, joka voisi olla mielenkiintoinen tutkimuksen aihe, on se, miten sensomotorinen kehitys vaikuttaa kielen oppimiseen. Kolmas jatkokehittelyn idea voisi olla ideavihkosen tekeminen ulkoympäristöön. Miten luontoa ja luonnon materiaaleja sekä ulkovälineistöä voisi hyödyntää helposti, ilman suurempaa suunnittelua tukemaan sensomotorista kehitystä ja taitoja. Neljäntenä jatkokehittelyn aiheena voisi olla kehittää lastensuojelutyöhön tietopaketti lapsen sensomotorisesta kehityksestä ja sen vaikutuksista lapsen kehitykseen. Lastensuojelutyössä toimivilla, kuten perhekuntoutuksen tai perhetyön työntekijöillä ei välttämättä ole niin paljon tietoa asiasta kuin varhaiskasvatuksen työntekijöillä. Viimeinen jatkokehittelyn idea nousee omasta ideavihkosestamme. Kun uusia toimintamalleja kehitetään, parhaimmillaan ne luovat jatkossa aina uusia toimintamalleja. Olemme asettaneet kehittämämme ideavihkosen tavoitteeksi uusien ideoiden ja toimintamallien luomisen. Toivomme, että tulevaisuudessa ideavihkonen kehittyy edelleen.

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani & Valli, Raine 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Autio, Tuire 2007. Liiku ja leiki. Motorisia perusharjoitteita lapsille. Viides painos. Lahti: VK-Kustannus.
- Ayres, A. Jean 2008. Aistimusten aallokossa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Bundy, Anita C., Lane, Shelly J. & Murray, Elizabeth A. 2002. Sensory Integration. Theory and practice. Second Edition. F.A. Davis Company Philadelphia.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. C-Katsauksia ja aineistoja 17. Helsinki.
- Grönfors, Martti 2011. Laadullisen tutkimuksen kenttätömenetelmät. Hämeenlinna: SoFia-Sosiologi-Filosofiapu Vilkka. http://vilkka.fi/books/Laadullisen_tutkimuksen.pdf
- Hatva, Anja 2006. Sisältö ohjaa muotoa. Teoksessa Raimo Jussila; Eero Ojanen & Taija Tuominen (toim.) Tieto kirjaksi. Helsinki: Kansanvalistusseura. 79–90.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Itä-Suomen Yliopisto i.a. Oikeustieteiden laitos. Viitattu 27.11.2015.
<https://www.uef.fi/web/oikeustieteet/empiirinen-oikeustutkimus>
- Järvinen, Mervi; Laine, Anne & Hellman-Suominen, Kirsi 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja: Kirjavälitys.

- Karling, Marjo; Ojanen, Tuija; Sivén Tuula; Vihunen, Riitta & Vilén Marika 2008. Lapsen aika. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy. 12., uudistettu painos.
- Karppinen, Seija; Puurula, Arja & Ruokonen, Inkeri 2001. Taiteen ja leikin lumous. Helsinki: Finn lectura.
- Kranowitz, Carol Stock 2004. Tahatonta tohellusta. Toinen painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kotala, Katri 2013. Sensomotorisen kehityksen tukeminen liikuntaleikkien avulla 1–5 vuotiailla lapsilla. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Fysioterapian koulutusohjelma. Opinnäytetyö. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/65684/ONT%20valmis.pdf?sequence=1>
- Koivunen, Pirjo-Leena & Lehtinen, Taisto 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kuopion kaupunki i.a. Kunnallinen päivähoito. Päivähoito Kuopiossa. Viitattu 7.3.2017. <https://www.kuopio.fi/kunnallinen-paivahoito>
- Kurvinen Auli; Neuvonen Sohvi; Sivén Tuula; Vartiainen Jari; Vihunen Riitta; Vilén Marika 2006. Lapsuus, erityinen elämänvaihe. Helsinki. WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Laakso, Marja & Parviainen, Marjut 2009. Sensomotoristen liikuntaleikkien soveltaminen päiväkotiympäristöön. Metropolia ammattikorkeakoulu. Toimintaterapian koulutusohjelma. Opinnäytetyö. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/6133/sensomotorikka.pdf?sequence=1>
- Luhta, Anna-Sofia & Pajala, Anniina 2012. Alle yksivuotiaan lapsen sensomotorinen kehitys ja sen tukeminen Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Fysioterapian

koulutusohjelma. Opinnäytetyö. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/50419/ONT%20LOPULLINEN2.pdf?sequence=2>

Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a.a. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys 0-1 vuotiaat. Viitattu 23.2.2017. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/0_1-vuotias/

Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.b. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys 1-2 vuotiaat. Viitattu 23.2.2017. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/1_2-vuotias/

Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.c. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys 3-4 vuotiaat. Viitattu 20.1.2017. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/3_4-vuotias/

Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a.d. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys 5-6 vuotiaat. Viitattu 20.1.2017. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/5_6-vuotias/

Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.e. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys 6-7 vuotiaat. Viitattu 20.12.16. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/6_7-vuotias/

Mertanen, Virve 2006. Erilaiset tekstit eri tehtäviin. Teoksessa Raimo Jussila; Eero Ojanen & Taija Tuominen (toim.) Tieto kirjaksi. Helsinki: Kansanvalistusseura. 48–62.

Nuotio, Tuula 2016. Palvelupäällikkö. Kuopion kaupunki, varhaiskasvatuspalvelut. Kuopio. Sähköpostiviesti 23.2.2016. Vastaanottaja Anne Bäck. Viesti vastaanottajan hallussa.

Nurmiranta, Hanna; Leppämäki, Päivi & Horppu, Sari 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki: Kirjapaja: Kirjavälitys.

- Opetushallitus 2016a. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräyksen ja ohjeet 2016:17. Tampere. Viitattu 29.4.2017. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Opetushallitus i.a. Varhaiskasvatus. Viitattu 1.1.17. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus
- Paajanen, Auri 2006. Vauvasta leikki-ikäiseksi. Kysymyksiä ja vastauksia lastenhoidosta. Englanninkielinen alkuteos Hamlyn Octopus 2005. Baby & Child – All Your Questions Answered. Octopus Publishing Group Ltd. Suomentos Apace Oy/Auri Paajanen. Asiantuntijatarkastus: Ritva Kuusisto. Helsinki: Gummerus Kustannus Oy.
- Parker, Roger C. 1998. Hyvältä näyttää - Peruskäsikirja julkaisujen suunnittelemiseen. Espoo: Suomen atk-kustannus.
- Rentola, Marketta 2006. Hyvä opas. Teoksessa Raimo Jussila; Eero Ojanen & Taija Tuominen (toim.) Tieto kirjaksi. Helsinki: Kansanvalistusseura. 92–107.
- Sensorisen Integraation Terapian Yhdistys i.a. Ayresin sensorisen integraation terapia-menettelmä, ASI. Viitattu 23.2.2017. <http://www.sity.fi/sensorinen-integraatio/terapia/>
- Spinacor i.a. Sensomotoriikka – sensomotorinen kehitys. Viitattu 13.10.2015. <http://www.sensomotoriikka.fi/web-content/kehitys.html>
- Szedga, Donald & Hokkanen, Erja 2009. Apua arkeen ja aistihäiriöihin. Ohjeita ja kokemuksia erityistä tukea tarvitsevan lapsen kasvattamisesta. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opika.
- Sääkslahti, Arja 2015. Liikunta varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Varhaiskasvatuslaki 1973/36, 19.1.1973. Viitattu 1.1.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>.

Vehkalahti, Kimmo 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Vilén, Marika; Vihunen, Riitta; Vartiainen, Jari; Sivén, Tuula; Neuvonen, Sohvi & Kurvinen, Auli 2013. Lapsuus, erityinen elämänvaihe. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Viskari, Sinikka 2000. Tieteellisen kirjoittamisen perusteet: Opas kirjoittamiseen ja seminaarityöskentelyyn. Tampere: Juvenes Print.

LIITE 1. Alkukartoituskysely

LAPSEN SENSOMOTORINEN KEHITYS JA SEN TUKEMISE TOIMINTAMALLIT PÄIVÄHOITOON

Olemme kolme sosionomiopiskelijaa Diakonia-ammattikorkeakoulusta Pieksämäeltä ja teemme opinnäytetyötä aiheesta ”Päivähoitoikäisen lapsen sensomotorinen kehitys ja sen tukemisen toimintamallit päivähoitoon”. Opinnäytetyömme tavoitteena on etsiä ja tutkia tietoa ja erilaisia menetelmiä sensomotorisen kehityksen tukemiseen erityisesti päivähoidossa.

Ennen koulun aloitusta lapsen kehityksen katsotaan painottuvan sensomotoriikan puolelle. Sana senso tarkoittaa aisteihin perustuvaa asiaa. Sensomotoriikka on aistimusten ja liikkeen tarkoituksenmukaista yhteistoimintaa. Sensomotorisella kehityksellä tarkoitetaan sitä, että lapsi oppii aistiensa avulla reagoimaan ympäristönsä ärsykkeisiin.

Tämän alkukartoituskyselyn tarkoituksena on saada käsitys siitä, millainen tietoperusta Kuopion kaupungin päivähoiton henkilöstöllä on lapsen sensomotorisesta kehityksestä sekä saada konkreettisia vinkkejä "ideavihkoseen", jota työstämme. Ideavihkoseen tulee ideoita ja käytännön vinkkejä lapsen sensomotorisen kehityksen tukemiseksi päivähoidossa.

Tämä vihkonen tulee päivähoiton käyttöön opinnäytetyömme valmistuttua. Toivomme, että jaksat käyttää muutaman minuutin vastataksesi kyselyymme.

1. Millainen tietoperusta sinulla on päivähoitoikäisen lapsen sensomotorisesta kehityksestä sekä sen tukemisesta?

2. Missä lapsen kehitysvaiheessa sensomotorisen kehityksen tukeminen on mielestäsi tärkeintä?

0-2 v.

3-5 v.

6-7 v.

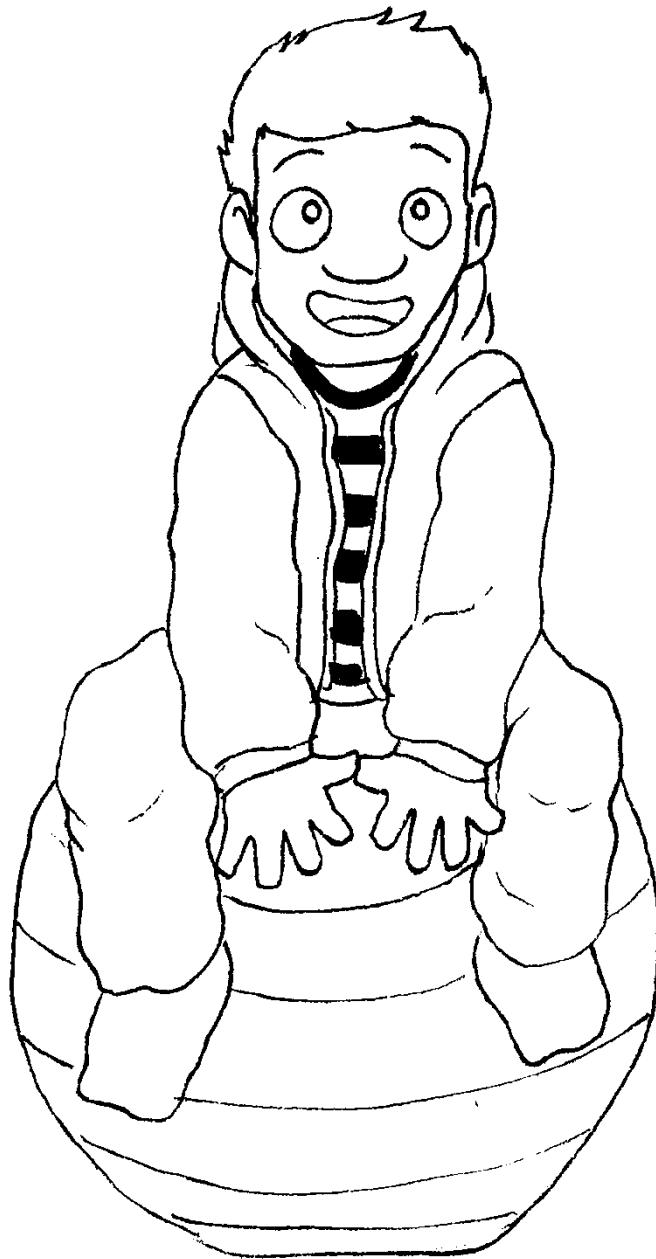
3. Miten tuet ja vahvistat lapsen sensomotorista kehitystä päivähoidon arjessa?

4. Millaisia toiveita sinulla on ideavihkoseen, johon kokoamme sensomotorista kehitystä tukevia toimintamalleja?

5. Heräsikö aiheesta muita ajatuksia? Kiitos ajastasi!:))

LIITE 2. Sensomotorista toimintaa arkeen -ideavihkonen

Sensomotorista toimintaa arkeen

SISÄLTÖ

Taustatietoa.....	3
1 Lapsen pukeminen sylissä.....	5
2 Korvaan kuiskuttelu.....	5
3 Esineellä kehon stimulointi.....	6
4 Varpaillaan kävely.....	6
5 Tasapainoilu.....	7
6 Hernepussien päällä kävely.....	7
7 Tasapainolautailu.....	8
8 Kottikärrykävely.....	8
9 Esineen puhaltaminen.....	9
10 Sanomalehden kuljetus.....	9
11 Lapsi jumppapallon päällä.....	10
12 Jumppapallohieronta.....	10
13 Kauratyyny.....	11
14 Keholle rytmittäminen.....	11
15 Pallo jalkojen päällä.....	12
16 Ilmapallojen kurkottelu.....	12
17 Esineen etsiminen purkista.....	13
18 Ilmapallon kopittelu.....	13
19 Mahalautaviesti.....	14
20 Kiertävä esine.....	14
21 Kissan köyry.....	15
22 Jälkireitit lattiaan/maahan.....	15
23 Myyrätunneli.....	16
24 Lumienkeli.....	16
Lähteet.....	17

TAUSTATIETOA

Lapsen kehitys on laaja, jatkuva ja kokonaisvaltainen prosessi. Liikunnallinen ja motorinen kehitys on yksi osa tätä kokonaisuutta. Ennen koulun aloitusta lapsen kehityksen voidaan katsoa painottuvan sensomotoriikan puolelle. (Spinacor i.a.)

Ihminen kykenee oppimaan uusia, sekä vaikeita ja monimutkaisiakin taitoja sensorisen integraation avulla. Jotta ihminen oppisi lukemaan, kirjoittamaan tai soittamaan pianoa, edellyttää se kykyä käyttää taitavasti aistejaan ja aistihavaintoja. Havaintojen tekeminen useista asioista kerralla ja keskittyminen olennaiseen on mahdollista sensomotorisen integraation ansiosta. (Kurvinen, Neuvonen, Sivèn, Vartiainen, Vihunen & Vilèn 2006, 273.)

Sanana *sensu* tarkoittaa aisteihin perustuvaa asiaa. Sensomotorisesta kehityksestä puhuttaessa tarkoitetaan sitä, että lapsi oppii aistiensa avulla reagoimaan ympäristönsä ärsykkeisiin. Sensomotoriikka on aistimusten ja liikkeen tarkoituksenmukaista yhteistyötä. Sensomotoriikalla on suuri vaikutus siihen, miten eri tavoin oppiva ja elävä lapsi käyttäytyy. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2009, 124; Szegda & Hokkanen 2009, 4.)

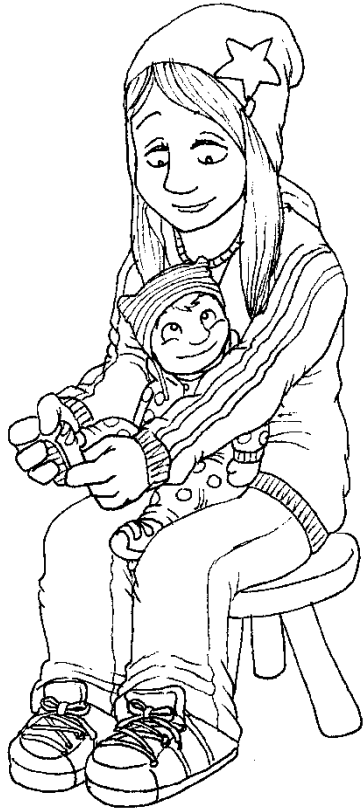
Sensorinen integraatio on tärkein aistitiedon käsittelyn muoto, joka kokoaa aivoissa kaiken yhteen. Aistit lähettävät koko ajan tietoa aivoille kehomme fyysisestä tilasta sekä ympäristöstämme. Aivot jäsentävät kaikkia sinne tulevia aistiärsyksiä, jotta voimme liikkua, oppia ja käyttäytyä mielekkäällä tavalla. Kun aistimukset virtaavat aivoihin jäsentyneesti, aivot muodostavat niistä havaintoja sekä tuottaa tarkoituksenmukaista käyttäytymistä ja oppimista. (Ayres 2008, 29–30.)

Kädessäsi on ideavihkonen, jonka tarkoituksena on muistutella niin päivähoidon, kuin muidenkin lapsi- ja perhetyössä toimivien ammattilaisten mieleen lapsen sensomotorisen kehityksen merkitystä. Sensomotorista kehitystä voi tukea hyvin yksinkertaisissakin päivittäisissä tilanteissa. Käyttäkseen arjessa sensomotorista kehitystä tukevia toimintamalleja, ei tarvita erillistä tilaa tai paikkaa. Näitä toimintoja voi toteuttaa helposti vuorovaikutus-, odottelu- ja siirtymätilanteissa. Välineitä voi varata etukäteen käden ulottuville, jolloin ne on helppo sopivan paikan tullen ottaa esille.

Ideavihkoseen kootut vinkit ovat tarkoitettu perustyön tueksi ja ne ovat täysin sovellettavissa tilanteiden mukaan. Ideoiden tarkoituksena on antaa vinkkejä arkeen – toteutukseen tarvitsee vain mielikuvitusta!

Tervetuloa sensomotoriikan maailmaan!

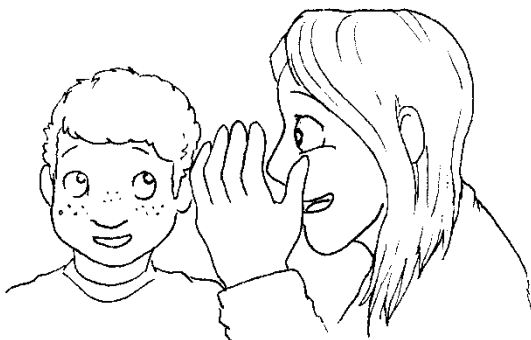
Anne Bäck, Anne Määttänen ja Terhi Leskinen
Sosionomiopiskelijat
Opinnäytetyö
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Pieksämäki
Kevät 2017

1 Lapsen pukeminen sylissä.

- vahvistaa vuorovaikutusta
- aktivoi lapsen kehon tuntemuksia
- kehittää tasapainoa

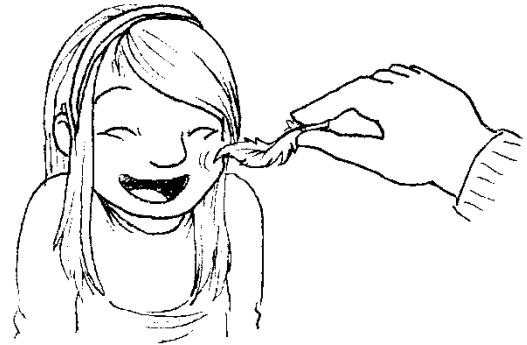
2 Korvaan kuiskuttelu

- aktivoi kuuloaistia
- parantaa keskittymiskykyä ja tarkkaavaisuutta
- vahvistaa vuorovaikutusta

3 Esineellä kehon stimulointi

- välineenä esim. höyhen, pensseli tai pallo
- tuo erilaisia tuntoaistimuksia sekä paljaalle iholle, että vaateen päälle
- toteutus: lapsi-aikuisella, aikuinen-lapselle, lapsi-lapselle

4 Varpaillaan kävely

- tuo erilaisia tuntoaistimuksia
- kehittää tasapainoa
- vastaliikkeenä kantapääkävely ja sen tuomat tuntemukset

5 Tasapainoilu

- välineenä naru, mattorulla, pyyherulla, penkki (penkin leveämpi tai kapeampi puoli)
- harjoittaa tasapainoa
- aktivoi kehon tuntoaistimuksia

6 Hernepusmien päällä kävely

- välineenä hernepusmit, puolikkaat piikkipallot, muotolaatat tai pienet tyynyt
- harjoittaa tasapainoa
- tuo tuntoaistimuksia jalkapohjiin

7 Tasapainolautailu

- istuen, seisten, polvillaan
- harjoittaa tasapainoa
- kehittää kehon hallintaa ja koordinaatiokykyä

8 Kottikärrykävely

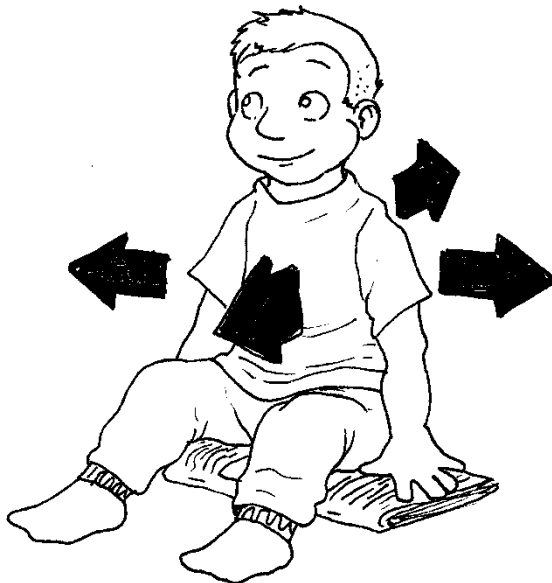
- aikuinen/lapsi tai lapsi/lapsi
- vahvistaa keskivartalon hallintaa
- tuo erilaisia tuntoaistimuksia
- kehittää käsivoimia sekä kehon koordinaatiokykyä
- lisää luottamusta paria kohtaan

9 Esineen puhaltaminen

- välineenä esim. pingispallo, ilmapallo, tennispallo, höyhen, sanomalehti
- harjoittaa suun motoriikkaa
- aktivoi eri aisteja

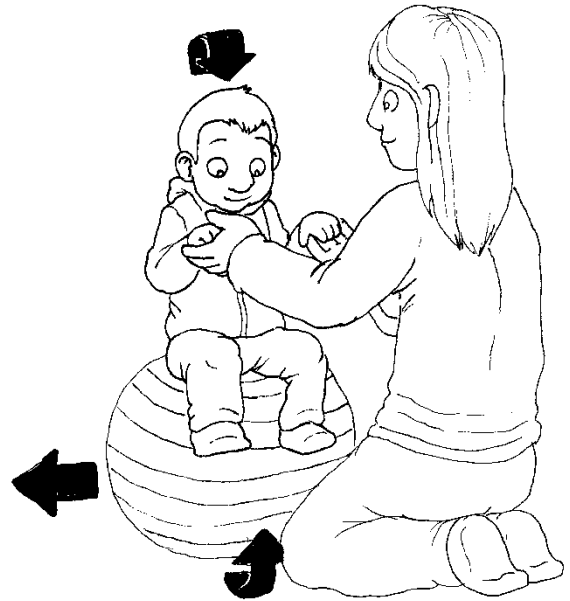

10 Sanomalehden kuljetus

- istuen/vatsallaan kehon liikuttaminen eri suuntiin
- vahvistaa kehon koordinaatiokykyä
- tuo erilaisia tuntoaistimuksia

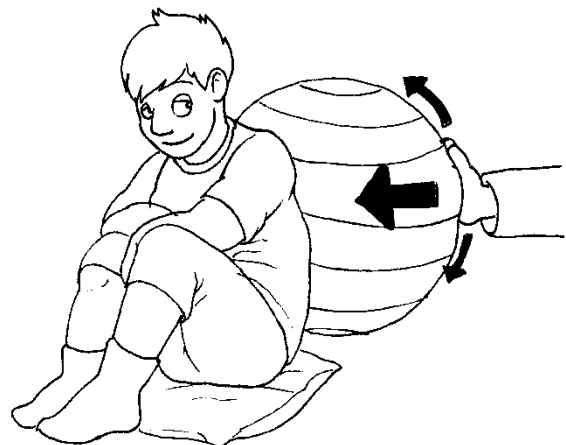
11 Lapsi jumppapallon päällä

- lapsi istuen/vatsallaan, aikuinen pitää käsistä/jaloista kiinni
- kehittää tasapainoa ja keuhonhallintaa
- tuo tuntoaistimuksia
- lisää luottamusta aikuiseen tilanteessa

12 Jumppapallohieronta

- lapsi istuen/selällään/vatsallaan
- tuo tuntoaistimuksia eri puolille kehoa
- rauhoittaa lasta

13 Kauratyyny

- lapsi istuen kauratyynyn päällä / kauratyyny lapsen jalkojen päällä
- rauhoittaa ja rentouttaa esim. aamupiirihetkellä tai nukkumaan mennessä
- aktivoi tuntoaistimuksia
- auttaa keskittymään

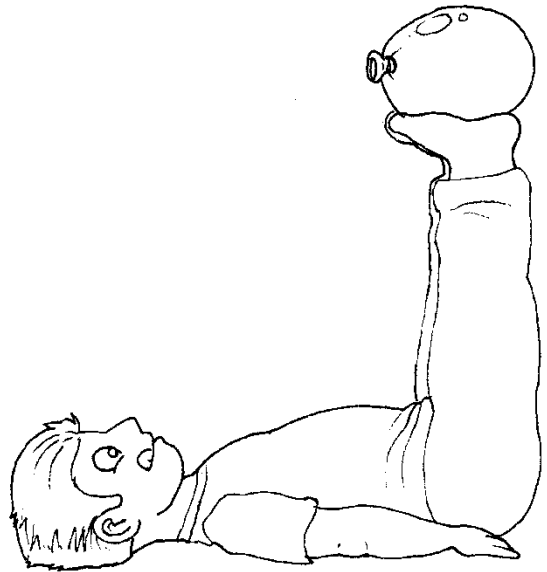

14 Keholle rytmittäminen

- käsillä/jaloilla rytmittäminen eri kehonosiin
- musiikin tahdissa tai ilman
- arjen tilanteissa sanojen ja tavujen tahdissa rytmittäminen
- stimuloi kehon tunteuksia
- parantaa rytmittäjää

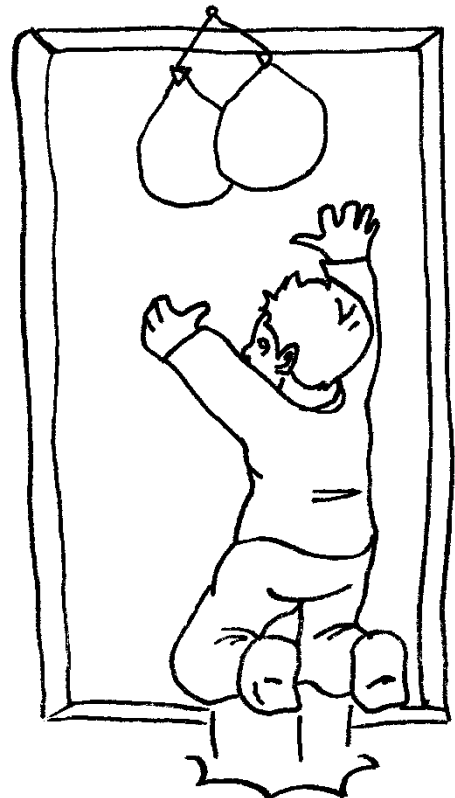
15 Pallo jalkojen päällä

- välineenä ilmapallo tai jokin raskaampi pallo
- vahvistaa kehon hallintaa
- stimuloi tuntoaistimuksia

16 Ilmapallojen kurkottelu

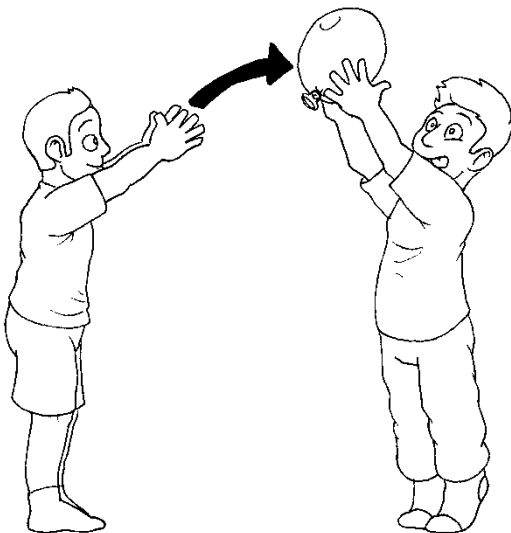
- vahvistaa kehonhallintaa ja koordinaatiokykyä
- auttaa hahmottamaan oman kehon rajoja
- tukee voiman hallinnan oppimista

17 Esineen etsiminen purkista

- purkissa esim riisiä, makaronia, pumpulia tai lehtisilppua
- seassa erilaisia etsittäviä esineitä
- stimuloi tuntoaistimuksia
- auttaa keskittymään

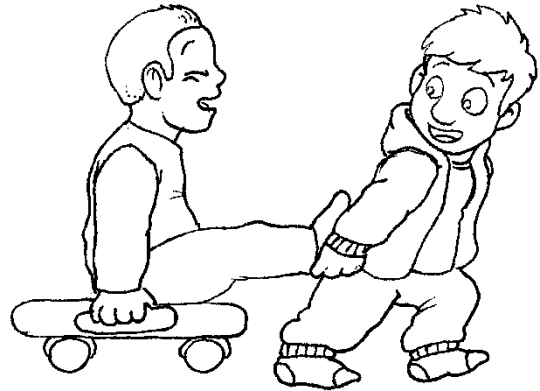

18 Ilmapallon kopittelu

- välineenä voi olla eri painoisia palloja
- kopittelu istuen/seisten
- vahvistaa keuhonhallintaa ja koordinaatiokykyä, sekä silmän ja käden välistä yhteistyötä

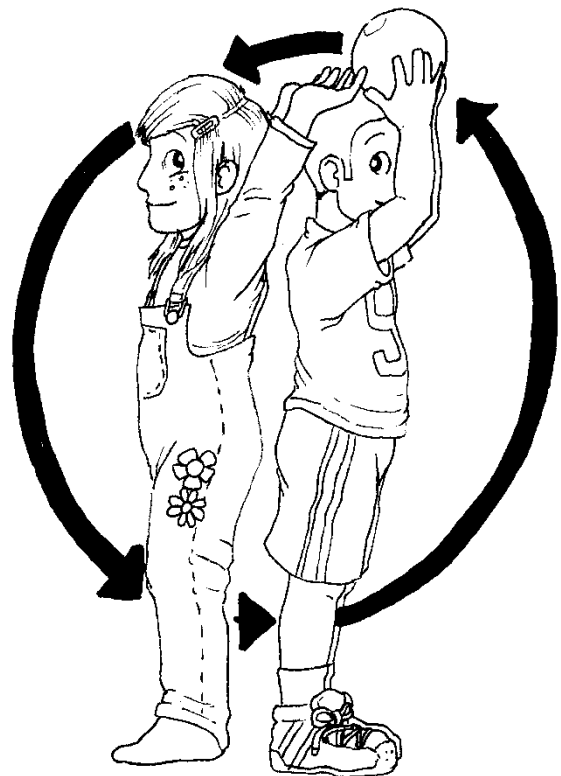
19 Mahalautaviesti

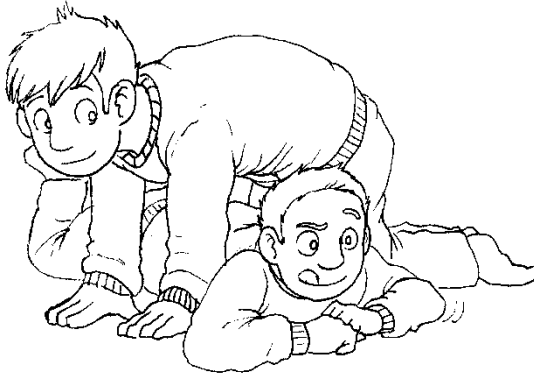
- lapsi vatsallaan tai istuen mahalaudan päällä
- vahvistaa kehonhallintaa ja koordinaatiokykyä
- vahvistaa tilan hahmottamista
- auttaa säätelemään voimankäyttöä

20 Kiertävä esine

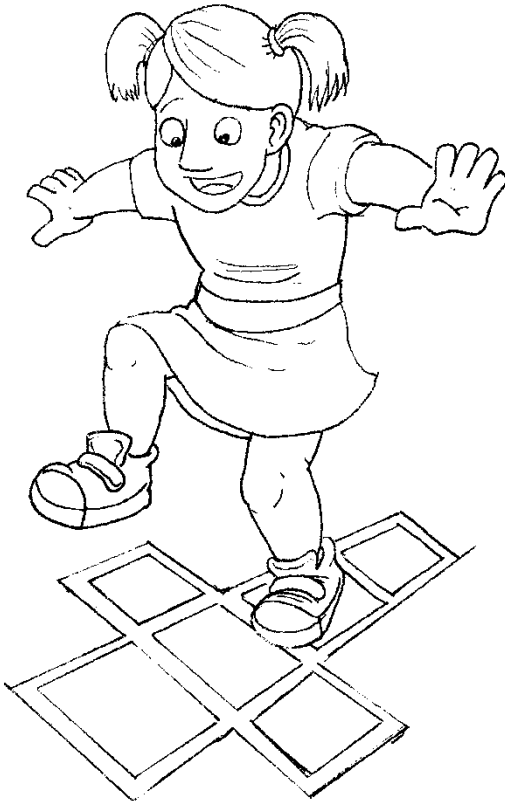
- välineenä esim hernepussi tai pallo
- liikkeet eri suuntiin: pään yli, jalkojen välistä, sivusta kiertäen
- harjoittaa kehon keskiviivan ylittämisen taitoja
- vahvistaa kehonhallintaa ja koordinaatiokykyä
- aktivoi tuntoaistimuksia

21 Kissan köyry

- toinen konttausasennossa selkää köyristäen, toinen ryömiä alta
- stimuloi tuntoaistimuksia
- vahvistaa keuhonhallintaa
- harjoittaa vuorottelutaitoja (vuoronvaihto tasaisin väliajoin)

22 Jälkireitit lattiaan/maahan

- ruudukko, jalkojen kuvat/muotojäljet lattiaan
- harjoittaa keuhonhallintaa ja koordinaatiokykyä
- kehittää hahmottamiskykyä
- vahvistaa silmän ja keuhon välistä yhteistyötä
- harjoittaa tasapainoa

23 Myyrätunneli

- kangas lattiassa kiinnitettynä
- stimuloi tuntoaistimuksia
- vahvistaa kehonhallintaa
- auttaa sietämään ahtaan paikan aiheuttamia tuntemuksia

24 Lumienkeli

- auttaa hahmottamaan kehon rajat
- tuo tuntoaistimuksia keholle
- harjoittaa kehonhallintaa

LÄHTEET:

Autio, Tuire 2007. Liiku ja leiki. Motorisia perusharjoitteita lapsille. Vaa-jakoski. VK-Kustannus Oy.

Ayres, A. Jean 2008. Aistimusten aallokossa. Jyväskylä. PS-kustannus.

Karling, Marjo; Ojanen, Tuija; Sivén Tuula; Vihunen, Riitta & Vilén Marika 2009. Lapsen aika. Helsinki. WSOY Oppimateriaalit Oy. 12., uudis-tettu painos.

Kivinen, Saara 2016. Fysioterapeutti, Petosen Fysioterapia. Kuopio. Henkilökohtainen tiedonanto 05.11.2016.

Kurvinen Auli; Neuvonen Sohvi; Sivén Tuula; Vartiainen Jari; Vihunen Riitta; Vilén Marika 2006. Lapsuus, erityinen elämänvaihe. Helsinki. WSOY Oppimateriaalit Oy.

Liimatainen, Emma 2015. Toimintaterapeutti, Perhekuntoutus Ruusu. Pieksämäki. Henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2015.

Pulli, Elina 2015. Loruloikkia ja muita liikuntaleikkejä varhaiskasvatuk-sessa. Jyväskylä. PS-kustannus.

Pulli, Elina 2013. Lupa liikkua. Liikuntaleikkejä ja -tuokioita varhaiskasva-tukseen. Saarijärvi. Lasten Keskus.

Spinacor i.a. Sensomotoriikka – sensomotorinen kehitys. Viitattu 13.01.2017 <http://www.sensomotoriikka.fi/web-content/kehitys.html>

Szedga, Donald & Hokkanen, Erja 2009. Apua arkeen ja aistihäiriöihin. Ohjeita ja kokemuksia erityistä tukea tarvitsevan lapsen kasvattamisesta. Helsinki. Oppimateriaalikeskus Opike.

Sääkslahti, Arja 2015. Liikunta varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä. PS-kus-tannus.

Kuvat: Venla Kainulainen